

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Tero Kosunen

Vanhemmuuden vahvistamisen oikeudelliset edellytykset

Tarkastelussa erityisesti isyyden vahvistamista koskevat kysymykset lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta

Johtamisen akateeminen yksikkö
Julkisoikeus
Pro gradu -tutkielma
Hallintotieteiden maisteri

Vaasa 2022

VAASAN YLIOPISTO**Johtamisen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Tero Kosunen		
Tutkielman nimi:	Vanhemmuuden vahvistamisen oikeudelliset edellytykset: Tarkastelussa erityisesti isyyden vahvistamista koskevat kysymykset lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta		
Tutkinto:	Hallintotieteiden maisteri		
Oppiaine:	Julkisoikeus		
Työn ohjaaja:	Niina Mäntylä		
Valmistumisvuosi:	2023	Sivumäärä:	74

TIIVISTELMÄ:

Vanhemmuuden vahvistamista koskevan sääntelyn toteuttamisen näkökulmasta keskeistä on lapsen oikeuksien ja lapsen edun toteutuminen. Vanhemmuus voidaan vahvistaa tilanteesta riippuen joko avioliiton perusteella eli isysolettaman kautta, tunnustamalla tai vahvistamalla vanhemmuus viranomaisessa tai tuomioistuimessa.

Vanhemmuutta koskevista asioissa säädetään vanhemmuuslaissa (775/2022). Lainsäädäntöä on uudistettu viime vuosina runsaasti. Sen lisäksi, että ensin uudistettiin isyyslaki (11/2015), joka astui voimaan vuoden 2016 alusta, säädettiin kansalaisaloitteen pohjalta äitiyslaki (253/2019), joka ehti olla voimassa huhtikuusta 2019 vuoden 2022 loppuun, kunnes vuoden 2023 alusta astui voimaan näiden lakien yhdistämisen kautta syntynyt vanhemmuuslaki.

Vilkkaan lainsäädännön uudistamisen taustalla on ollut julkinen keskustelu, joka on vauhdittanut lakimuutoksia. Yhteiskunnallisen muutoksen tarve on kirittänyt myös vanhemmuutta koskevaa keskustelua. Vanhemmuuden vahvistamista koskevista kysymyksistä, liittyen erityisesti isyyden vahvistamiseen, on syntynyt myös oikeuskäytäntöä. Suomessa korkein oikeus on antanut ratkaisunsa useassa tapauksessa, joissa on käsitelty vanhemmuuden vahvistamista. Samoin myös kansainvälisellä tasolla Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut jäsenvaltioitaan koskevia ratkaisuja, jotka ovat heijastelleet tarvetta kehittää osin puutteellista lainsäädäntöä.

Kun vanhemmuus on vahvistettu, voidaan kanteen nostaa kumoamiseksi nostaa käräjäoikeuteen kahden vuoden kuluessa, joka lasketaan pääsääntöisesti lapsen syntymästä. Lapsen kanneoikeudella ei kuitenkaan edellä mainittuun määräaikaan nähden ole rajoituksia. Lapsen oikeus tuntea omat vanhempansa on siis painoarvoltaan laaja-alaisempi kuin esimerkiksi perheen ulkopuolisen henkilön oikeus saada vanhemmuutensa vahvistetuksi. Sääntely antaa siis painoarvoa perhe-elämän suojalle, joka on lapsen oikeuksien sopimuksessa määritelty keskeiseksi perhettä ja lapsen etua turvaavaksi elementiksi.

Lapsen edun huomioiminen edellyttää lapsen näkemysten huomioimista häntä koskevissa päätöksissä. Vaikka kanteen nostaja olisi aikuinen, on lapsen näkemykset otettava huomioon hänen ikäänsä ja kehitystään vastaavalla tavalla. Lapsen oikeuksien lähtökohtana on, että lapsella on näkemys häntä koskeviin asioihin ja se on häneltä voitava selvittää ja ottaa huomioon, kun kyseessä on häneen vaikuttava toimi.

AVAINSANAT: lapsen etu, vanhemmuus, isyys, vahvistaminen, määräaika

Sisällys

1	Johdanto	7
1.1	Lakimuutosten taustaa	7
1.2	Tutkimuksen taustaa	8
1.3	Tutkimusongelma ja keskeiset käsitteet	11
1.4	Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksessa käytettävä aineisto	12
2	Vanhemmuuden vahvistaminen	14
2.1	Isä ja äiti käsitteinä	14
2.2	Isyyden vahvistaminen lainsäädännössä	15
2.2.1	Isyyden määräytyminen	15
2.2.2	Isyyden tunnustaminen	16
2.2.3	Isyyden selvittäminen	18
2.2.4	Isyyden vahvistaminen ja kumoaminen	21
2.3	Isyys verrokkimaiden lainsäädännössä	22
2.3.1	Isyyden määräytyminen Ruotsissa	23
2.3.2	Isyyden määräytyminen Norjassa	25
2.3.3	Isyyden määräytyminen Englannissa ja Walesissa	27
2.4	Oikeuskäytännössä ilmeneviä ristiriitatilanteita	28
2.4.1	Samaa sukupuolta olevien ja sukupuoltaan korjanneiden henkilöiden vanhemmuus	28
2.4.2	Sijaissynnytykset ja uuden äitiyslain tuomat muutokset	32
3	Lapsen etu	34
3.1	Lapsen oikeudesta yleisesti	34
3.2	Perusoikeudellisia haasteita	36
3.3	Lapsen etu kansainvälisissä sopimuksissa	37
4	Nykyisen sääntelyn ongelmakohdat	43
4.1	Määräajan ylittyminen	43
4.1.1	Kanteen nostaminen kahden vuoden määräajassa	43
4.1.2	Kanteen nostaminen määräajan jälkeen	44
4.1.3	30 päivän kumoamiskannetta koskeva muutoksenhaku	47

4.1.4 Oikeuskäytännöstä ilmenevät perusteet kanteen nostamiselle määräajan päättymisen jälkeen	48
4.2 Kanteennostaja	51
4.2.1 Lapsi asianosaisena ja kanteennostajana	51
4.2.2 Ulkopuolinen kanteennostaja	53
4.2.3 Passiivinen isä	56
5 Sääntelyn kehittäminen tulevaisuudessa	58
5.1 Nykytilanne	58
5.2 Sääntelyssä ilmeneviä kehittämistarpeita tulevaisuudessa	59
6 Lopuksi	65
Lähteet	67

Kuviot

Kuvio 1. Isyyslain ja äitiyslain yhdistyminen yhdeksi lakikokonaisuudeksi.	8
Kuvio 2. Tilanteita, joiden perusteella lastenvalvoja aloittaa isyyden selvittämisen. (Helin, 2016, s. 101–106.)	19
Kuvio 3. YK:n lapsen oikeuksien komitean tulkinta lasten edun kolmesta ulottuvuudesta (Linnanmäki, 2019).	39
Kuvio 4. Perheen ulkopuolisen henkilön kanneoikeuden edellytykset. (Vanhemmuuslaki 48.2 §).	54

Lyhenteet

DVV	Digi- ja väestötietovirasto
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ElatusL	Laki lapsen elatuksesta (704/1975)
HO	Hovioikeus
HolhTL	Laki holhoustoimesta (442/1999)
IsyysL	Isyyslaki
KKO	Korkein oikeus
KO	Käräjäoikeus
LOS	Lapsen oikeuksien sopimus
PL	Perustuslaki
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Vp	Valtiopäivät
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 Johdanto

1.1 Lakimuutosten taustaa

Suomessa vanhemmuudeesta säädellään tuoreella vanhemmuuslailla (775/2022), joka astui voimaan 1. tammikuuta 2023. Pääministeri Sanna Marinin hallitus päätti hallitusohjelmaneuvoittelussa, että äitiys- ja isyyslait yhdistetään yhdeksi lakikokonaisuudeksi, *vanhemmuuslaiksi*. Sen lisäksi, että lait teknisesti yhdistettiin, haluttiin lakien soveltumiskäytännössä ilmenneisiin kehittämistarpeisiin puuttua. Aiemmin voimassa ollut isyyslaki (11/2015) oli astunut voimaan 1.1.2016. Se kumosi aiemman 40 vuotta voimassa olleen isyyslain (700/1975). Isyyslain rinnalle ensimmäistä kertaa säädetty äitiyslaki (253/2018) oli astunut puolestaan voimaan vasta huhtikuussa 2019 kansalaisaloitteen pohjalta.¹

Lakimuutoksia on siis viime vuosina aiheeseen liittyen ollut runsaasti. Lakimuutosten taustalla, vaikka ne ovat olleet osittain myös teknisiä, on vaikuttanut keskeisellä tavalla lapsen etu. Esimerkiksi isyyslakia uudistettaessa tavoitteena oli nimenomaan arvioida lapsen edun toteutumista isyysasioissa.² Lapsen etu kytkeytyy hänen oikeuteensa tuntee oma alkuperänsä, yksityisyytensä ja perhe-elämän suojansa sekä itsemääräämisoikeutensa.³

Lakimuutosten taustalla on ollut myös yhteiskunnallinen tarve arvioida uudelleen erityisesti transperheiden vanhempien ja lasten oikeudellista asemaa. Lakihankkeella ei kuitenkaan haluttu arvioida oikeudellisen sukupuolensa vahvistaneen henkilön vanhemmuutta, sillä siitä on ollut vireillä erillinen lakihanke⁴. Teknisesti aiemmin voimassa olleiden isyyslain ja äityslain sisällöt vastasivat toisiaan, vaikkakin isyyden ja äityden toteamiseen liittyvä sääntely erosi toisistaan. Lait sisälsivät myös ristikkäisiä viittaussäännöksiä,

---

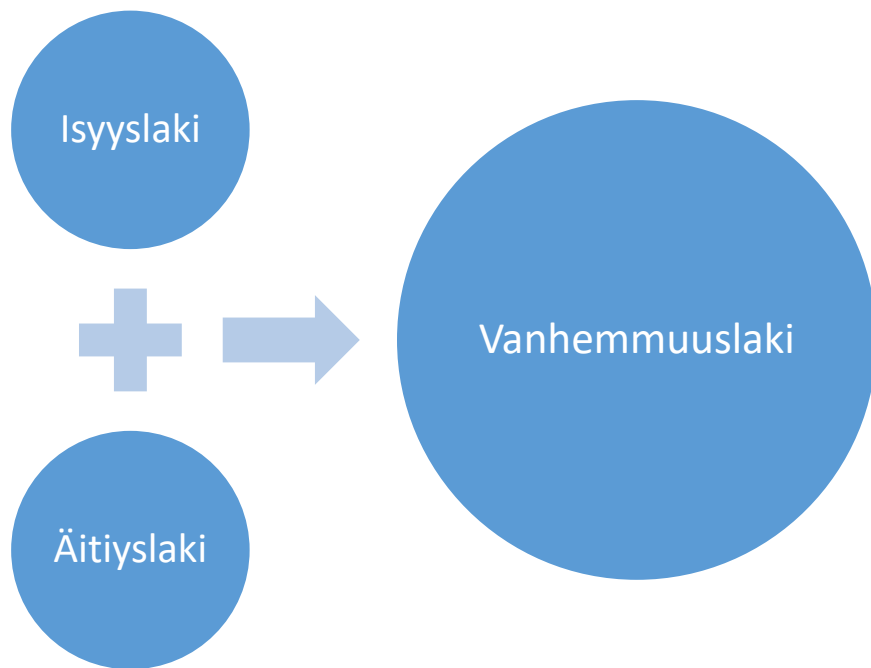
¹ HE 132/2021 vp, s. 4.

² Hakalehto & Toivonen, s. 59.

³ Hakalehto & Toivonen, s. 46.

⁴ Sukupuolen vahvistamisesta annetun lain uudistaminen on oma lakikokonaisuutensa, jonka eduskunta hyväksyi alkuvuodesta 2023 hallituksen esityksen perusteella (HE 189/2022).

jolloin lakien soveltaminen vaati aina toisen lain huomioimista.⁵ Isyyslain uudistamisen yhteydessä yhteiskunnallinen muutos näkyi siinä, että lain tavoitteissa lapsen oikeus molempiin vanhempiinsa sekä yhdenvertaisuuden toteuminen erilaisissa perherakenteissa nidottiin yhteen⁶. Äitiyslain eduskuntakäsittelyn yhteydessä lakivaliokunta piti omassa mietinnössään myös aiheellisena arvioida lakien yhdistämistä tulevaisuudessa yhdeksi kokonaisuudeksi, kunnes sen soveltamisesta on saatu riittävästi kokemusta⁷.

Kuvio 1. Isyyslain ja äitiyslain yhdistyminen yhdeksi lakikokonaisuudeksi.

1.2 Tutkimuksen taustaa

Voimassa olevan vanhemmuuslain 3.1 §:n pääsäännön mukaan lapsen isäksi oletetaan pater est -periaatteen mukaan naimisissa äidin lapsen kanssa lapsen syntymähetkellä oleva mies⁸. Tämä periaate on pääsääntöisesti tunnustettu maailmanlaajuisesti, vaikka

---

⁵ HE 132/2001 vp, s. 4–5.

⁶ Hakalehto & Toivonen, s. 46; HE 91/2014 vp, s. 22.

⁷ LaVM 1/2018 vp, s. 4.

⁸ Mikkola, 2012, s. 36.

eri valtioiden oikeudessa on olemassa huomattavia eroavaisuuksia asiassa⁹. Lapsen äiti todetaan puolestaan lain 2 §:n mukaan synnyttämisen perusteella. Vanhemmuuslain 3.2 §:n mukaan poikkeustilanteessa, jossa avioliitto on päättynyt aviomiehen kuolemaan ennen lapsen syntymää, pidetään lapsen isänä aviomiestä, jos lapsen voidaan ajallisesti katsoa olevan aviomiehen. Mikäli äiti solmii ennen lapsen syntymää uuden avioliiton, on tämä uusi aviomies siinä tapauksessa lapsen isä.

Mikäli lapsen isä on tunnustettu isyysolettaman perusteella, mutta asiassa on syytä epäillä, ettei äidin aviomies olekaan lapsen isä, on lapsen synnyttäneen äidin, aviomiehen tai isäksi epäillyn miehen pantava kante vireille vanhemmuuslain 50.1 §:n mukaan kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Vanhemmuuslain 48.2 §:n mukainen henkilö, joka katsoo olevansa lapsen synnyttäneen äidin avioliiton aikana syntyneen tai tunnustetun lapsen vanhempi, voi nostaa kanteen äidin aviomiehen tai tunnustamisen perusteella vahvistetun vanhemmuuden kumoamiseksi, jos lapsen synnyttänyt äiti ja vahvistettu vanhempi ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan, kantajan ja lapsen välille on muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde tai jos tuomioistuin arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun toteutumisen näkökulmasta perusteltua.

Vanhemmuuslain 48.3 §:n mukaan tilanteessa, jossa aviomies tai lapsen tunnustanut henkilö onkin saanut tietää seikoista, joiden perusteella hänen on syytä epäillä, ettei lapsi ole saanut alkunsa hänen siittiöistään ja hän on silti kirjallisesti ilmoittanut, että lapsi on hänen, ei voi nostaa kannetta. Mikäli lapsen synnyttänyt äiti on hyväksynyt kirjallisesti ilmoituksen, ei hänelläkään ole oikeutta nostaa kannetta.

Isyyden tai äitiyden kumoamista koskeva kante on nostettava kahden vuoden määräajassa. Määräajan laskemisperusteet vaihtelevat tilanteesta riippuen. Määräaika alkaa lapsen syntymästä isyyden kumoamista koskevissa tilanteissa, kun kanteen nostajana on mies, jonka isyys on todettu isyysolettaman perusteella. Isyyden vahvistamisesta määräajan laskeminen aloitetaan puolestaan niissä tilanteissa, kun kanteen nostajana on

---

⁹ Schwenzer, 2007, s. 4–7

isyytensä tunnustanut mies. Äitiyden kumoamista koskevassa asiassa määräajan laskeaminen alkaa puolestaan silloin, kun äitys on vahvistettu. Poikkeuksen muodostaa lapsen kanneoikeus, jolle ei ole asetettu määräaika.¹⁰

Mikäli vanhemmuuslain mukainen kahden vuoden määräaika ylittyy, voidaan kanne enää nostaa vain laillisen esteen tai erittäin painavan syyn perusteella¹¹. Vanhemmuuslakia säädettäessä määräaikoja on jouduttu tarkastelemaan kahden vuoden määräaikaan muun muassa eduskunnassa virinneen lakialoitteen seurauksena. Lakialoitteessa vaadittiin isyyden kumoamiseen tähtäävien määräaikojen poistamista kokonaan. Aloitteen alkikirjoittaneet kansanedustajat perustelivat muutosta elatusvelvollisuudella. Mies, jonka isyyttä ei ehditä kumota määräajassa, joutuu lain mukaan olemaan elatusvelvollinen suhteessa lapseen tämän täysi-ikäisyyteen saakka. Elatusvelvollisuuden lisäksi lapsen perintöoikeutta pidettiin kohtuuttomana.¹²

Kahden vuoden määräaika ei kuitenkaan poistettu, mutta hallituksen esityksessä painotettiin myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen näkemystä oikeuskäytännön perusteella, että määräaikojen tulee olla joustavampia. EIT on kuitenkin edellyttänyt asiassa nopeita toimia asian vireilletulon jälkeen, jotta lapsen edun huomioimiselle voidaan antaa kansallisesti enemmän painoarvoa kuin miehen intressille. Kahden vuoden määräaika kannustaa lapsen vanhemmuutta koskevien riitatilanteiden ratkaisemisesta ripeästi lapsen syntymän jälkeen.¹³

Tutkielmani tutkimusongelman keskittyy laajempaan kuvaan lapsen edusta. Kun vuonna 2016 voimaan astunutta isyyslakia uudistettiin, oli sen tavoite nimenomaan edistää lapsen edun toteutumista myös isyyttä koskevissa asioissa. Vanhemmuuslakia koskeneet muutokset sijoittuvat mielestäni tähän samaan jatkumoon. Lapsen edun käsittelemisen ja epäjohdonmukaisuuksien poistaminen ovat viitoittaneet lakien

---

¹⁰ HE 132/2021 vp, s. 10.

¹¹ HE 132/2021 vp, s. 10.

¹² LA 13/2020 vp, s. 1.

¹³ HE 132/2021 vp, s. 11–12.

yhteensovittamista. Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus molempiin vanhempiinsa sekä suojata lapsen yhdenvertaisen kohtelun ja edun toteutumista erilaisissa perherakenteissa.

Perustuslain (731/1999) 22 §:n nojalla julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Saman lain 19.3 §:n mukaan julkisen vallan tehtävänä on turvata lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuus turvata lapsen yksilöllinen kasvu sekä hyvinvointi.¹⁴ Lapsen oikeuksien sopimuksen 7. artiklan mukaan lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen ja hänellä on oikeus syntymästään lähtien oikeus tunte vanhempiensa¹⁵. Näiden keskeisten lapsen etua ja perusoikeuksia ohjaavien säännösten nojalla on kiinnostavaa nähdä, miten hyvin nykyinen lainsäädäntö vastaa siihen tarpeeseen, johon se on laadittu.

1.3 Tutkimusongelma ja keskeiset käsitteet

Tutkielmani päätutkimuskysymys on, millaisin edellytyksin kante vanhemmuuden kumoamista ja vahvistamista koskevissa asioissa voidaan nostaa ja kenen toimesta. Tämän lisäksi tutkimuskysymykseni on, millaisin perustein lapsen etu otetaan huomioon vanhemmuuden vahvistamista koskeviassa päätöksissä. Olennaista tutkimukseni kannalta on näin ollen myös vastata kysymykseen, millaisia muutoksia lainsäädäntöön tarvitaan nykyisten uudistustoimenpiteiden jälkeen, jotta se pysyy myös jatkossa turvaamaan lapsen oikeuksien toteutumisen.

Kokonaisuudessaan tutkimukseni ydinsisältö rakentuu lapsen etuun ja perus- ja ihmisoikeuksien huomioimiseen vanhemmuuden muuttamista koskevissa asioissa. Erityistä painoarvoa annan julkisen vallan käytölle niissä tilanteissa, joissa kohteena on haavoittuvassa asemassa oleva kohderyhmä eli lapset, jotka eivät ole oikeuksiensa toteutumisen

---

¹⁴ Hakalehto, 2016, s. 23.

¹⁵ Yleissopimus lapsen oikeuksista (59/1991), artikla 7.

näkökulmasta samanlaisessa asemassa kuin täysin oikeustoimikelpoiset aikuiset. Rajaan tutkimustani keskittymällä erityisesti vanhemmuuslakia koskeviin haasteisiin ja erityisesti isyyden vahvistamista koskevaan keskusteluun.

Olennaista tutkielmani näkökulmasta on keskittyä uudistettuun vanhemmuuslakiin ja siihen, kuinka hyvin se onnistui parantamaan lapsen etua ja miten se huomioi toisaalta vanhempien oikeuden hakea muutosta vanhemmuutta koskeviin kysymyksiin. Haasteiden ja kehittämiskohteiden lisäksi arvioin kotimaisen lainsäädännön tilannetta verrokki-maiden voimassa olevaan sääntelyyn vanhemmuutta koskevissa asioissa. Kiinnitän tutkimuksessani huomioita myös viime vuosina uudistettujen avioliitto- ja adoptiosäännösten tuomien perheoikeudellisten muutosten seurauksena.

1.4 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksessa käytettävä aineisto

Tutkimukseni sijoittuu julkisoikeuden alalle. Kysymys perusoikeuksien toteutumisesta ja erityisesti lapsen edusta asettuu julkisoikeuden alalle kuuluvien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen viitekehykseen. Perusoikeuksien toteutumisen lisäksi perheoikeudelliset teemat ovat merkittäviä yhteiskunnallisia keskustelunaiheita ja niillä on vaikutusta ihmisten elämään, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lapsiin. Tutkimuksessani käytettävä tutkimusmenetelmä on lainoppi eli oikeusdogmatiikka, joka tutkii oikeusnormeja, niiden ajatussisältöjä sekä pyrkii tulkitsemaan niitä¹⁶.

Näin ollen olennaista oman tutkielmani näkökulmasta on puretua oikeusnormien taustalla vaikuttavien ajatussisältöjen tutkimiseen. Lainopissa keskeistä on tulkinta, jossa oikeusdogmatiikan avulla tulkitaan normien merkityssisältöjä. Oikeuslähteiden pohjalta teen johtopäätöksiä avaamalla tulkintatuloksia, joita lainopillisin metodein on löydettävissä. Tavoitteenani on siten löytää oikeuslähteiden ja oikeuskäytännön kautta perusteita sekä rajanvetoa sille, onko isyyden vahvistamiselle määräajan päättymisen jälkeen

---

¹⁶ Hirvonen, 2011, s. 36.

löydettävissä perusteita ja vaarantuuko lapsen etu ja oikeus vanhempiin kumoamiskanteen nostamisen ja käsittelyn kautta.¹⁷

Etsin vastauksia tutkimusongelmaani oikeuskirjallisuuden ja virallislähteiden eli kirjoitetun lain lisäksi lain esitöistä ja kansainvälisistä sopimuksista sekä oikeuskäytännöstä niin kotimaassa kuin EIT:ssä. Kartoitan myös, millaista sääntely isyyden vahvistamisen osalta on muiden Suomen kannalta keskeisten verrokkimaiden sääntelyssä ja onko niissä tunnistettu tai onnistuttu ratkaisemaan tätä ristiriitaa, jota tutkielmassani käsittelen.

---

¹⁷ Aarnio, 1989, s. 194; Hirvonen, 2011, s. 37–38.

2 Vanhemmuuden vahvistaminen

2.1 Isä ja äiti käsitteinä

Isyys ja äitiys käsitteinä nitoututuvat heidän rooliinsa vanhempana. Vanhemman tehtävä on huolehtia lapsen aineellisista ja henkisistä tarpeistaan. Perhe-elämän suoja on tunnustettu myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, ja hyvinvointivaltion lainsäädännön lähtökohtana on, että vanhemmat ensisijaisesti huolehtivat lapsistaan. Lapsen identiteettioikeuksien näkökulmasta isyys ja äitiys osoittavat vanhemman sukulaissuhteet.¹⁸

Vanhemmuuslain 2 §:n mukaan lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen. Äitiys määrittyy lähtökohtaisesti siis synnyttämisen perusteella ja se on myös uuden vanhemmuuslain lähtökohta. Saman lain 3 §:n mukaan lapsen isäksi katsotaan aviomies, jos lapsi on syntynyt lapsen synnyttäneen äidin avioliiton aikana. Isän käsite ei kuitenkaan ole niin yksiselitteinen kuin äidin. Jos isyyttä ei voida todeta lain 3 §:n nojalla, sovelletaan saman lain 4.2 §:ää, jonka mukaan lapsen isä on se, joka on siittänyt lapsen tai se, jonka siittiötä on käytetty äidin hedelmöittämiseen muulla tavalla. Siittäminen käsitteenä liittyy polveutumisperiaatteeseen, joka tarkoittaa sukupuoliyhdynnässä tapahtunutta äidin hedelmöittämistä¹⁹.

Lain 5 §:ssä on säädetty äitiyden vahvistamisesta hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella. Lapsen synnyttäneelle äidille on voitu antaa hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 1 §:n mukaista hedelmöityshoitoa. Jos lapsi on syntynyt hoidon seurauksena, voidaan lapselle vahvistaa myös toinen äiti, jos nainen on ollut yhteisymmärryksessä synnyttäneen naisen kanssa hedelmöityshoidosta. Mikäli lapsella on jo kuitenkin kaksi oikeudellista vanhempaa tai hänelle voidaan vahvistaa isä, ei niissä tilanteissa voida toisen naisen äitiyttä vahvistaa.

---

¹⁸ Helin, 2016, s. 1–2.

¹⁹ Helin, 2016, s. 45.

Jos äidille on annettu hedelmöidyshoidoista annetun lain 1 §:n mukaista hedelmöityshoitoa, voidaan lapselle vahvistaa yhtä lailla myös isä, jos hän on suostunut yhteisymmärryksessä äidin kanssa hedelmöityshoitoon.

Keskeisin ero isän ja äidin käsitteiden välillä on se, että äitiä lähtökohtaisesti pidetään lapsen synnyttäjänä. Mikäli äiti on naimisissa miehen kanssa, vahvistetaan aviomies lapsen isäksi avioliiton perusteella. Jos lapsella on kaksi äitiä, lapsen äitiys ei määräydy samalla tavalla avioliiton perusteella kuin isän. Lainsäädännön voidaan katsoa lähtevän siitä, että lapsella tulee lähtökohtaisesti olla sekä äiti että isä, ellei muunlaista poikkeusmenettelyä vanhemmuuden vahvistamiseen sovelleta. Vanhempien rooli nojaa vahvasti myös avioliittokäsitykseen äidin ja isän välillä. Ilman avioliittoa vanhemmuus vaatii muitakin toimenpiteitä kuin vanhemmuuslain 3.1 §:n mukaisen isyysolettaman.

2.2 Isyyden vahvistaminen lainsäädännössä

2.2.1 Isyyden määräytyminen

Pääsääntöisesti isyys määritetään joko toteamalla tai vahvistamalla. Isyys määräytyy yleensä äidin avioliiton perusteella, mutta tietyissä tilanteissa se on vahvistettava viranomaisen päätöksellä. ”Pater est quem nuptiae demonstrant” -periaate eli isyysolettama ei kosketa muita parisuhteita, joita äidillä voi olla. Niissä tilanteissa isyys on vahvistettava erikseen.²⁰

Isyys määräytyy Suomessa pitkälti vanhemmuuslain 3 §:ssä määritellyn isyysolettaman perusteella. Mikäli isyysolettama voidaan osoittaa olevan olemassa, isyys todetaan sen perusteella huolimatta seikoista, jotka kyseenalaistavat sen luotettavuutta. Väestörekisteriviranomainen eli Digi- ja väestötietovirasto merkitsee äidin aviomiehen avioliitossa syntyneen lapsen isäksi, vaikka tiedossa olisi, ettei lapsen isä ole tavannut äitiä sillä

---

²⁰ Helin, 2016, s. 18.

hetkellä, kun lapsi on tullut siitetyksi tai isän on mahdotonta tulla vanhemmaksi esimerkiksi hedelmällisyyteen liittyvien seikkojen vuoksi.²¹

Jos isyyttä ei pystytä toteamaan isyysolettaman perusteella, joudutaan se vahvistamaan erikseen. Tällöin sovellettaviksi tulevat polveutumisperiaate ja suostumusperiaate. Polveutumisperiaate tarkoittaa luonnollista lisääntymistä eli lapsen siittämistä sukupuoliyhdyntäessä. Suostumusperiaate puolestaan sovelletaan, kun lapsi syntyy hedelmöityshoidosta annetun lain 1 §:ssä säädetyn hedelmöityshoidon avulla. Suostumusperiaatteessa on kyse siis siitä, että isyys perustuu isän ja äidin keskinäiseen yhteisymmärryksessä osoitettuun keskinäiseen suostumukseen. Poikkeuksen luo tilanne, jos lapsi syntyy avioliiton aikana hedelmöityshoidon seurauksena. Tällöin sovelletaan vanhemmuuslaissa määriteltyä isyysolettamaa.²²

2.2.2 Isyyden tunnustaminen

Isyyden tunnustaminen isyyden vahvistamiseksi soveltuu käytettäväksi tilanteissa, joissa isyyttä ei voida todeta äidin avioliiton nojalla. Isyyden tunnustamisessa on kyse siitä, että mies ilmoittaa olevansa lapsen isä ja tahtoo isyyden vahvistettavan. Tällöin käynnistyvät viranomaistoimenpiteet, jotka tähtäävät isyyden vahvistamiseen, mikäli ne eivät ole käynnistyneet äidin tai lapsen aloitteesta tai viran puolesta.²³ Vuoden 2016 isyyslakiin lisättiin mahdollisuus tunnustaa, edelliseen vuoden 1975 isyyslakiin poiketen, isyys jo ennen lapsen syntymää äidin raskauden aikana²⁴.

Vuoden 1975 isyyslain peruja ovat kuitenkin edelleen periaatteet tunnustamisen henkilökohtaisuudesta, välittömydestä sekä viranomaisen velvollisuudesta valvoa tunnustamisen oikeellisuutta²⁵. Tunnustaminen on korostetusti henkilökohtainen oikeustoimi,

---

²¹ Helin, 2016, s. 35–37.

²² Helin, 2016, s. 45–46.

²³ Helin, 2016, s. 50.

²⁴ HE 91/2014 vp, s. 12.

²⁵ HE 91/2014, vp, s. 12.

jolloin se on pätevä vain itse tehtynä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei kukaan muu, kuten esimerkiksi isän edunvalvoja tai muu taho voi antaa tunnustamislausemaa hänen puolestaan. Tunnustaminen on tehtävä henkilökohtaisesti viranomaiselle. Välittömyysperiaate tarkoittaa näin ollen sitä, ettei henkilö voi antaa tunnustamislausemaa esimerkiksi puhelimitse tai kirjeellä. Viranomaisen tehtävä on puolestaan tarkistaa miehen henkilöllisyys ja antaa miehen tietoon toimen oikeusvaikutukset.²⁶

Näiden seikkojen lisäksi tunnustamislauseman antajan tulee olla tunnustamiskykyinen eli hänen tulee ymmärtää, millaisia vaikutuksia tunnustamisella tulee olemaan. Tunnustajan tulee siis ymmärtää tunnustamisen merkitys sekä toisaalta sen vapaaehtoisuus. Myös vastaanottovan henkilön eli yleensä lapsen äidin tulee myös olla tunnustamiskykyinen. Mikäli näin ei jostain syystä ole, täytyy isyys vahvistaa kanteen perusteella tuomioistuimessa.²⁷

Tunnustamiselle on kuitenkin muutamia esteitä. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa lapsella on jo isä. Poikkeuksen tällaiselle tilanteelle antaa kumoava tunnustaminen, ellei isyyttä ole vahvistettu aikaisemmin tunnustamisella tai tuomioistuimen tai DVV:n päätöksellä. Isyyttä ei voida myöskään tunnustaa tilanteessa, jossa lapsi on adoptoitu ja vanhemmuus on määräytynyt adoption nojalla. Myös lapsen kuolema on pääsääntöisesti este isyyden tunnustamiselle. Vuoden 2016 isyyslain muutosten nojalla lapsen kuolema ei kuitenkaan kaikissa tilanteissa enää estänyt isyyden tunnustamista niin kuin vuoden 1975 isyyslain nojalla oli. Esimerkiksi vastasyntyneen lapsen kuollessa on inhimillisestä näkökulmasta tärkeää, että isyys voidaan tunnustaa.²⁸ Vuoden 1975 laki herätti ankaruudessaan arvostelua, joten yhteiskunnallinen muutos on painanut vaakakupissa uuden lain poikkeustilanteita arvioitaessa.²⁹ Käsitys perheen muodostumisesta on muuttunut 40 vuoden aikana merkittävästi. Avioliiton ulkopuolella lapsen saavat äidit elävät nykyään enimmäkseen vakiintuneissa parisuhteissa ja yleensä myös avoliitossa, joka

---

²⁶ Helin, 2016, s. 54.

²⁷ Helin, 2016, s. 54–55.

²⁸ Helin, 2016, s. 51–52.

²⁹ HE 91/2014 vp, s. 12.

olosuhteiltaan muistuttaa avioliittoa. Selvittämismenettelyä pidettiin tästä näkökulmasta tarpeettomana ja osapuolia kuormittavana tapana uutta lakia säätäessä.³⁰ Isyyden tunnustamisen oikeusvaikutukset eivät kuitenkaan riipu toisistaan eli sillä ei sinänsä ole merkitystä, tunnustaako mies isyyden ennen vai jälkeen lapsen syntymän. Ennakkotunnustamisen lisääminen keinovalikoimaan ajateltiin lainvalmisteluvaiheessa olevan kevyempi tapa erityisesti isyyden tunnustamiseen avioliitossa. Mikäli isyydestä on epäselvyyttä, on jälkikäteinen tunnustaminen selvittämisen vuoksi laaja-alaisempaa, mutta se ei kuitenkaan tuo osapuolille sen suurempaa vaivaa tai haittaa kuin ennakkollinen tunnustaminen.³¹

Mikäli isyys on vahvistettu isyysolettaman perusteella eli äidin ja aviomiehen avioliiton perusteella, mutta lapsen isä onkin joku muu kuin äidin aviomies, voi tämä ulkopuolinen henkilö tunnustaa isyyden, jolloin tunnustaja vahvistetaan lapsen isäksi. Kumoavalla tunnustamisella ei ole aikarajaa. Näin ollen se voi koskea niin vastasyntynyttä kuin aikuistakin lasta. Mikäli lapsi on täyttänyt 15 vuotta, lapsen täytyy itse hyväksyä tunnustaminen ennen kuin isyys voidaan vahvistaa. Alle 15-vuotiaan lapsen kohdalla äidin ja isyysolettaman nojalla vahvistetun isän on hyväksyttävä tunnustus.³²

2.2.3 Isyyden selvittäminen

Vanhemuuslain 4.2 §:n mukaan isyydestä ei voida sopia, vaan isäksi on pyrittävä vahvistamaan lainkohdassa luetelluin kriteerein lapsen isä. Isyyden vahvistaminen edellyttää tällöin näyttöä eli käytännössä isyyden selvittämistä. Isyyttä koskeva päätös edellyttää sellaisten tietojen hankkimista, joiden perusteella DVV tai tuomioistuin pystyy tekemään isyyttä koskevan päätöksen asiassa. Lastenvalvojan tehtävä on käynnistää isyyden

---

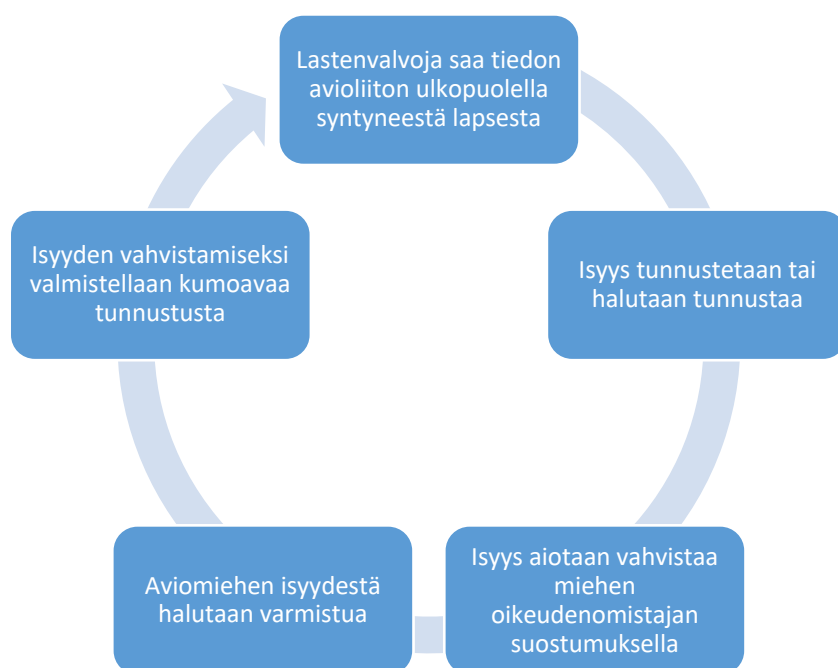
³⁰ Helin, 2016, s. 60.

³¹ Helin, 2016, s. 77.

³² Helin, 2016, s. 85–88.

selvittäminen jo ennen lapsen syntymää. Näin ei pääse syntymään tilannetta, jossa isyys jäisi vahvistamatta esimerkiksi vanhempien tietämättömyyden vuoksi.³³

Isyyden selvittäminen voi käynnistyä useilla eri perusteilla. Tällaisia ovat tilanteet, joissa lastenvalvoja saa tiedon avioliiton ulkopuolella syntyneestä lapsesta, isyys tunnustetaan tai halutaan tunnustaa, isyys aiotaan vahvistaa miehen oikeudenomistajan suostumuksella, aviomiehen isyydestä halutaan varmistua, tai valmistellaan kumoavaa tunnustusta.³⁴

Kuvio 2. Tilanteita, joiden perusteella lastenvalvoja aloittaa isyyden selvittämisen. (Helin, 2016, s. 101–106.)

Lastenvalvoja selvittää isyyden vanhemmuuslain 6.2 §:n nojalla niissä tilanteissa, kun hän saa tiedon alle 18-vuotiaasta lapsesta tai henkilöstä tai kun sellainen henkilö haluaa tunnustaa vanhemmuutensa, jonka isyyttä ei ole todettu isyysolettaman perusteella tai

³³ Helin, 2016, s. 90–91.

³⁴ Helin, 2016, s. 101–106.

vanhemmuutta vahvistettu lain 19 §:n mukaisen tunnustamisen perusteella. Saman lain 6.3 §:n mukaan lastenvalvoja voi selvittää vanhemmuuden, jos lapsen molemmat vanhemmat pyytävät vanhemmuuden selvittämistä kuuden kuukauden sisällä lapsen syntymisestä tai kun vanhemmat yhdessä hyväksyvät vanhemmuuden selvittämisen tilanteessa, jossa toinen henkilö on tunnustanut vanhemmuuden.

Kuuden kuukauden aineellista määräaikaa ei voida pidentää laillisenkaan esteen avulla. Selvittämismahdollisuus on käytössä tällaisissa tilanteissa sen vuoksi, että vanhemmat voivat varmistua isyydestä mahdollisimman yksinkertaisella ja maksuttomalla keinolla. Tavoitteena on myös estää tilanteet, joissa isyys kyseenalaistettaisiin esimerkiksi vanhempien avioliiton purkautuessa.³⁵

Tällöin isyys selvitetään DNA-testin avulla. Mikäli tulos osoittaa aviomiehen olevan lapsen isä, ei minkäänlaisiin vastatoimenpiteisiin ole syytä ryhtyä. Jos tulos osoittaa, ettei mies voi olla lapsen isä, on puolisoiden päätettävissä, miten he haluavat asiassa edetä. Tilanteessa, jossa vanhemmat haluavat isyyden kumottavan, he voit yhdessä pyytää DVV:stä päätöstä asiassa. Mikäli vain toinen vanhemmista haluaa kumota isyyden, täytyy hänen siinä tilanteessa nostaa isyyden kumoamiskanne käräjäoikeuteen. On myös mahdollista, että toinen mies tekee kumoavan tunnustamisen, jolloin lapsen isä vaihtuu.³⁶

Isyyden selvittäminen jaetaan kahteen tyyppiin: perusmuotoiseen ja suppeamuotoiseen isyyden selvittämiseen. Selvittämistyyppi valikoituu sen mukaan, onko isyys tunnustettu ennakkolta vai syntymän jälkeen. Ennakkotunnustamista sovelletaan yleensä niissä tilanteissa, joissa isyyden vahvistaminen on selkeä ja riidaton. Mikäli isyys tunnustetaan vasta lapsen syntymän jälkeen, joudutaan asiaa selvittämään perusteellisemmin, jolloin puhutaan perusmuotoisesta selvittämisestä. Perusmuotoista selvittämistä käytetään myös niissä tilanteissa, joissa aviopuolisot haluavat varmistua isyyden selvittämisestä.³⁷

---

³⁵ Helin, 2016, s. 105.

³⁶ Helin, 2016, s. 105.

³⁷ Helin, 2016, s. 108.

2.2.4 Isyyden vahvistaminen ja kumoaminen

Isyys voidaan vahvistaa joko DVV:ssä tai oikeudenkäynnissä. Maistraatissa tapahtuva vahvistaminen on määrämuotoinen ja nopeampi tapa vahvistaa isyys kuin tuomioistuimen päätös. Kun isyys on tunnustettu ja selvittämistyö tehty, toimittaa lastenvalvoja tunnustamisasiakirjat ja isyyden selvittämisestä laaditun pöytäkirjan DVV:llä, jossa asia tulee silloin vireille. Päätös asiasta annetaan, kunnes on tarkistettu, että tunnustaminen on tehty laissa vaaditulla tavalla.³⁸

Isyyden kumoamisella tarkoitetaan päätöstä, joka on oikeusvoimainen ratkaisu, jolla todetaan, että lapsen isäksi vahvistettu tai todettu mies ei ole lapsen isä³⁹. Isyys voidaan kumota joko DVV:n päätöksellä tai kanteen perusteella. DVV:n perusteella tehtävä isyyden kumoaminen voidaan toteuttaa kahdella tavalla: kumoavalla tunnustamisella tai isyyden selvittämiseen liittyvällä poissuljennalla. Kumoavassa tunnustamisessa mies tunnustaa, että on avioliitossa syntyneen lapsen isä.⁴⁰

Kumoava tunnustaminen tarkoittaa tilannetta, jossa ulkopuolinen mies tunnustaa sellaisen lapsen isyyden, jonka isyys on vahvistettu avioliiton perusteella lapsen synnyttäneen äidin ollessa avioliitossa eri miehen kanssa kuin lapsen isä biologinen isä on. Jotta isyys voidaan vahvistaa kumoamisen perusteella, tulee sekä äidin että aviomiehen hyväksyä tunnustus. Tämän seurauksena isyys siirtyy äidin aviomieheltä ulkopuoliselle miehelle. Mikäli lapsi on täyttänyt jo 15 vuotta, tulee myös hänen hyväksyä tunnustaminen. Huomionarvoista on kuitenkin se, jos isyys on vahvistettu tunnustamisella, voidaan se kumota vain kanteella tuomioistuimessa. Kaikkien osapuolten on kumoavassa tunnustamisessa annettava oma suostumuksena asiaan. Tällä turvataan periaatetta, jonka mukaan toinen mies ei voi rikkoa avioliittoon perustuvaa aviomiehen isyysolettamaa.⁴¹

---

³⁸ Helin, 2016, s. 137–138, 143.

³⁹ Helin, 2016, s. 202

⁴⁰ Helin, 2016, s. 204–205.

⁴¹ HE 91/2014 vp, s. 8.

Isyyden selvittämiseen liittyvällä poissuljennalla tarkoitetaan tilannetta, jossa äiti ja aviomies ovat epävarmoja siitä, onko aviomies todellisuudessa lapsen isä. Tällöin he voivat pyytää lastenvalvojaa vanhemmuuslain 6.3.1 §:n nojalla selvittämään isyyttä ennen kuin lapsen syntymästä on kulunut kuusi kuukautta. Tällä sääntelyllä on haluttu antaa vanhemmille mahdollisuus nopeasti ja pian lapsen syntymän jälkeen selvittää lapsen isyyteen liittyvä epätietoisuus. Mikäli selvityksen yhteydessä tehty oikeusgeneettinen tutkimus osoittaa, ettei aviomies ole lapsen isä, vanhemmat voivat laatia sen perusteella yhteisen hakemuksen, jonka perusteella DVV voi vanhemmuuslain 45 §:n 2 momentin nojalla vahvistaa, ettei aviomies ole lapsen isä. Hakemus DVV:lle on jätettävä ennen kuin on kulunut vuosi lapsen syntymästä. Mikäli vuoden määräaika ylittyy, voidaan isyyden kumoamista sen jälkeen vaatia käräjäoikeudessa isyyden kumoamiskannetta koskevien säädösten nojalla.⁴²

Kanteen perusteella tapahtuva isyyden kumoaminen voidaan nostaa äidin, isän tai lapsen toimesta niissä tilanteissa, joissa isyys on todettu isyysolettaman tai maistraatin antaman päätöksen perusteella. Myös avioliiton ulkopuolinen mies voi tietyissä tilanteissa nostaa kanteen, mikäli hän katsoo olevansa lapsen isä. Sen sijaan tuomioistuimen päätöksellä vahvistettuun isyyteen ei voi nostaa isyyden kumoamiskannetta.⁴³

2.3 Isyys verrokkimaiden lainsäädännössä

Tarve uudistaa suomalaista vanhemmuutta koskevaa lainsäädäntöä perustuu kansainväliseen ulottuvuuteen. Kun Suomi vuonna 1990 ratifioi Euroopan ihmisoikeussopimuksen, arvioitiin lainsäädännön olevan linjassa sopimuksessa esiteltyjen määräysten suhteen. EIT on sen jälkeen antanut useita ratkaisuja isyyttä koskevissa kysymyksissä. Vuonna 2010 EIT antoi kuitenkin ratkaisun Suomea vastaan ja tämän ratkaisun muistiossa todetaan, että isyyslain siirtymäsäännökselle on muutostarvetta. Kun eräissä muissa maissa

---

⁴² Helin, 2016, s. 205.

⁴³ Helin, 2016, s. 207.

on hyväksytty sijaissynnyttäjän käyttäminen ja myös hyväksytty tilanteet, joissa nainen voi hankkia toisen naisen kanssa lapsen hedelmöityshoidon avulla, on Suomenkin vanhemmuutta koskevalle lainsäädännölle syntynyt uudistamispainetta.⁴⁴

Seuraavissa kolmessa alaluvussa avaan isyyden määräytymisen perusteita Ruotsissa, Norjassa sekä Englannissa ja Walesissa. Ruotsin ja Norjan lainsäädäntö on hyvin pitkälti yhdenmukainen Suomen lainsäädännön kanssa muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Sen sijaan Englannin ja Walesin sääntely sekä tapa käsitellä vanhemmuutta ja siihen liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia poikkeaa pohjoismaisesta mallista, jolla Suomen, Ruotsin ja Norjan sääntelyn yhdenmukaisuutta voi mielestäni kuvailla.

2.3.1 Isyyden määräytyminen Ruotsissa

Ruotsissa säännellään isyyden määräytymisestä vanhempainkaareissa (*föräldrabalken FB 1949:381*). Ruotsissa isyys määräytyy hyvin samalla tavalla kuin Suomessa: isyysolettamalla avulla (lain nojalla), tunnustamisen tai tuomioistuimen vahvistamisen kautta. Vanhempainkaaren 1 §:n 1 momentin mukaan äidin aviomiestä pidetään lapsen isänä, mikäli lapsi syntyy avioliiton aikana. Ruotsissa isyys määräytyy isyysolettamalla vain, jos lapsen vanhemmat ovat eri sukupuolta. Mikäli äidin samaa sukupuolta oleva puoliso, avopuoliso tai rekisteriöity kumppani voidaan vahvistaa hedelmöityshoidon avulla alkunsa saaneen lapsen vanhemmaksi, vahvistetaan vanhemmuus niissä tilanteissa erikseen tunnustamalla tai tuomioistuimen päätöksellä.⁴⁵

Poikkeustilanteissa vanhempainkaaren 1 luvun 2 §:n mukaan voidaan katsoa, että aviomies ei ole lapsen isä, jos selvittämällä on saatu selville, että lapsi on saanut alkunsa äidin ollessa yhdynnässä toisen miehen kanssa; lapsen perintötekijät osoittavat, ettei aviomies ole lapsen isä; tai lapsi on saanut alkunsa ennen avioliittoa tai aikana, jolloin

---

⁴⁴ Helin, 2011, s. 10.

⁴⁵ Heiskanen, 2013, s. 12.

puolisot eivät asuneet yhdessä ja on todennäköistä, että puolisot eivät ole olleet yhdynnässä silloin, kun lapsi on saanut alkunsa⁴⁶. Vuonna 2021 lakiin tehdyn muutoksen seurauksena avioliitossa oleva isä voi hyväksyä kirjallisesti avioliiton ulkopuolisen miehen vahvistuksen lapsen isyydestä. Tällöin lapsen isä ei ole äidin kanssa avioliitossa oleva mies. Äidin on kuitenkin vahvistettava asia kirjallisesti ennen kuin lapsen isäksi voidaan merkitä avioliiton ulkopuolinen mies tällaisessa tilanteessa.⁴⁷

Mikäli isyyttä ei voida määrittää isyysolettaman perusteella, tulee sosiaalilautakunnan (*socialnämnd*) selvittää lapsen isä ja huolehtia, että isyys tulee vahvistettua tunnustamalla tai tuomioistuimessa. Jos sosiaalilautakunnalla on syytä epäillä, että äiti on ollut useamman kuin yhden miehen kanssa yhdynnässä aikana, jolloin lapsi on voinut saada alkunsa, tulee lautakunnan huolehtia tarvittavien DNA-tutkimusten teettämisestä äidille, lapselle ja lapsen mahdolliselle isälle. Sosiaalilautakunnan on myös selvitettävä vanhemmuus niissä tilanteissa, joissa lapsi on saanut alkunsa naisparille annetuissa hedelmöityshoidoissa.⁴⁸ Ruotsin sosiaalilautakunnan tehtävänkuva vastaa pitkälti Suomessa lastenvalvojan tehtäväkenttää.

Isyyden tunnistaminen (*bekräftelse*) on toissijainen keino isyyden määrytymiselle niissä tilanteissa, joissa isyysolettaman nojalla ei isyyttä voida vahvistaa. Isyyden tunnistaminen on suoritettava kirjallisesti, henkilökohtaisesti viranomaisen edessä kahden henkilön todistamana. Sosiaalilautakunnan ja lapsen äidin on myös kirjallisesti hyväksyttävä tunnistaminen. Samaa sukupuolta olevien vanhempien vanhemmuuden tunnistamisessa sovelletaan samoja lainkohtia kuin isyyden tunnistamisessa.⁴⁹ Mikäli lapsi on aikuinen, tulee lapsen silloin itse hyväksyä tunnistaminen kirjallisesti. Vahvistamiseen tarvitaan kuitenkin kaksi todistajaa.⁵⁰

---

⁴⁶ Heiskanen, 2013, s. 12.

⁴⁷ Föräldrabalk (1949:381), 2 §.

⁴⁸ Heiskanen, 2013, s. 13.

⁴⁹ Heiskanen, 2013, s. 14.

⁵⁰ Föräldrabalk 4 §.

Tuomioistuimen tulee vahvistaa miehen isyys, jos geneettinen tutkimus on osoittanut miehen olevan lapsen isä tai jos on osoitettu, että mies on ollut yhdynnässä äidin kanssa silloin, kun lapsen on osoitettu saaneen alkunsa. Vahvistamiskanteen tuomioistuimeen voi nostaa lapsi, sosiaalivirasto, äiti tai lapselle erityisesti määrättyllä huoltajalla. Kannetta voidaan ajaa useita miehiä vastaan. Myös miehen perillisiä vastaan voidaan nostaa kanne, jos mies on kuollut. Isä, jonka isyys on vahvistettu isyysolettamalla, voi nostaa kanteen isyyden kumoamiseksi, jos jokin isyysolettaman kumoava rajoitusperuste vallitsee. Isyyden riitauttamiselle ei Ruotsissa ole määrätty tiettyä määräaika.⁵¹

2.3.2 Isyyden määräytyminen Norjassa

Norjassa isyydestä säännellään lapsista ja vanhemmista annetussa laissa (*Lov om barn og foreldre; barnelova LOV 1981-04-08*). Aviomiestä pidetään lain mukaan lapsen isänä, jos lapsi on syntynyt avioliiton aikana. Samaa sääntelyä sovelletaan myös samaa sukupuolta oleviin pareihin. Silloin nainen, joka on äidin kanssa avioliitossa lapsen syntyessä, pidetään lapsen toisena vanhempana, mikäli lapsi on syntynyt hedelmöityshoidon avulla ja nainen on antanut suostumuksensa hoitoon.⁵² Norjan lainsäädäntöä voidaan tältä osin pitää edistyksempänä samaa sukupuolta olevien parien näkökulmasta kuin Ruotsin tai Suomen. Suomessa hedelmöityshoitojen perusteella syntyneen lapsen vanhemmuutta koskevia kysymyksiä on myös uudistettu, kun sen vanhempana on kaksi naista.

Kun lapsi syntyy, lääkärin tai kättilön on ilmoitettava lapsen syntymästä kansalliselle väestörekisterikeskukselle. Ilmoituksesta tulee käydä lapsen isä tai henkilö, jonka äiti nimeää lapsen isäksi, jos isyyttä ei ole vahvistettu. Mikäli isyysolettaman tai tunnustamisen perusteella ei ole määrätynyt isää tai toista äitiä, viranomaisten tulee silloin selvittää se. Jos Norjan kansaneläkelaitos vastaanottaa ilmoituksen syntyneestä lapsesta, jonka isää

---

⁵¹ Heiskanen, 2013, s. 14–15.

⁵² Heinonen, 2013, s. 17.

ei ole vahvistettu, virasto ilmoittaa asiasta oletetulle isälle. Jos mies tunnustaa isyyden, ilmoittaa kansaneläkelaitos asian väestörekisteriviranomaiselle. Mikäli mies ei tunnusta isyyttä, Norjan työ- ja hyvinvointiviraston alainen toimielin (*organ i Arbeids-og velferfsetaten*) käsittelee ja selvittää isyysasiaa ja antaa sille miehelle tuomioistuimessa käsiteltävän isyysaasteen (*farskapsføreleg*), jota pitää todennäköisimpänä isänä, ellei kukaan ole tunnustanut isyyttä selvityksen aikana.⁵³

Isyyden tunnustaminen tapahtuu joko kirjallisesti lapsen syntymäilmoituksen yhteydessä sairaalassa tai henkilökohtaisesti väestörekisterissä, kansaneläkelaitoksessa, tuomarinvirastossa tai muussa lapsista ja vanhemmista annetussa lain 4 §:ssä luetellun viranomaisessa. Miehellä on mahdollisuus tunnustaa isyys jo ennen lapsen syntymää esimerkiksi raskauden tarkastuskäynnillä. Mikäli henkilöt eivät ole solmineet keskenään avioliittoa, mutta asuvat väestörekisterin tietojen mukaan samassa osoitteessa, voi äidin avopuoliso tunnustaa isyyden ilman äidin suostumusta. Mikäli lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidolla, äidin samaa sukupuolta oleva kumppani voi tunnustaa toisen äitiyden. Tunnustamiseen sovelletaan samoja menettelysäännöksiä kuin isyydenkin tunnustamiseen.⁵⁴ Tunnustamiseen liittyy vaatimus siitä, että äiti hyväksyy tunnustuksen kirjallisesti⁵⁵. Malli mukailee Ruotsissa voimassa olevaa säännöstä avioliiton ulkopuolisen isyyden vahvistamisesta, joka äidin on hyväksyttävä ennen sen voimaantuloa kirjallisesti.

Isyys vahvistetaan tuomioistuimessa, jos DNA-tutkimukset osoittavat hänen olevan lapsen isä. Mikäli tutkimuksia ei ole käytettävissä tai ne eivät ole antaneet asiaan selvyyttä, voidaan isäksi vahvistaa tuomioistuimen päätöksellä mies, joka on ollut sukupuoliyhteydessä lapsen äidin kanssa ajankohtana, jolloin lapsi on mahdollisesti saanut alkunsa, jos asiassa ei ole syytä epäillä, että lasta ei olisi silloin siitetty. Myös niissä tilanteissa, joissa äiti on synnyttänyt hedelmöityshoitojen perusteella saatetun lapsen, voidaan isyys

---

⁵³ Heinonen, 2013, s. 17–18.

⁵⁴ Heinonen, 2013, s. 18.

⁵⁵ Lov om barn og foreldre (LOV-1981-04-08-7), 4 §.

vahvistaa tuomioistuimessa, jos äidin avio- tai avopuoliso on antanut kumppaninsa suostumuksen hoitoon ilman.⁵⁶

Isyys voidaan myös kumota, mikäli toinen mies tunnustaa isyyden. Lapsella, vanhemmilla tai kolmannella osapuolella, joka uskoo olevansa lapsen isä, vaikka lapselle olisi jo vahvistettu isä, on oikeus riitauttaa isyysolettaamaan tai tunnustukseen perustuva isyys koska tahansa. Tällaisessa tilanteessa äidin, mahdollisen isän ja lapsen on todistettava isyysasiassa todistajaa koskevien säännösten ja vastuiden mukaisesti.⁵⁷

2.3.3 Isyyden määräytyminen Englannissa ja Walesissa

Englannissa ja Walesissa vanhemmuuden määräytymistä sovellettava sääntely riippuu siitä, miten lapsi on syntynyt. Jos lapsi on syntynyt ns. luonnollista kautta, sovelletaan asiassa tuomioistuinikäytännössä omaksuttuja periaatteita. Mikäli lapsi on puolestaan syntynyt hedelmöityshoidon avulla, määritellään vanhemmuus Human Fertilization and Embryology Act:ssa. Äidin aviomiestä pidetään lapsen isänsä, mikäli lapsi on saanut alkunsa ja/tai syntynyt avioliitossa. Lapsen vanhemmat kirjataan rekisteriin lapsen syntyessä.⁵⁸

Englannissa ei tunneta isyyden selvittämistä viranomaisten toimesta. Isyyttä ei myöskään voi tunnustaa. Tilanteessa, jossa äiti ei ole naimissa, rekisteröidään lapsen isäksi mies, joka yhdessä äidin kanssa pyytää rekisteröintiä. Isäksi vahvistaminen täytyy kuitenkin tehdä kirjallisesti ja riittää, että äiti vie isän allekirjoittaman asiakirjan viranomaiselle. Myös isä voi pyytää yksin lapsen syntymän rekisteröintiä, mutta silloin äidin on allekirjoitettava asiakirja. Toisaalta vanhemmat voivat keskenään allekirjoittaa vanhempainvastuuta koskevan sopimuksen.⁵⁹ Tältä osin lainsäädäntö poikkeaa merkittävästi kaikkien

---

⁵⁶ Heinonen, 2013, s. 18–19.

⁵⁷ Heinonen, 2013, s. 18–19.

⁵⁸ Heinonen, 2013, s. 47.

⁵⁹ Heinonen, 2013, s. 48.

pohjoismaiden sääntelystä. Viranomaisilla on keskeinen rooli pohjoismaissa selvittää lapsen vanhempi, jos sellaista ei muutoin ole voitu lapselle vahvistaa.

Englannissa ei tunneta isyyden vahvistamista kanteen perusteella. Tuomioistuimelle voidaan laatia hakemus, jossa esitetään henkilön yksilöimistä vanhemmaksi. Tuomioistuin voi ottaa asian käsittelyyn, jos asiaa pyytävällä henkilöllä on henkilökohtainen intressi vanhemmuuden määrittelyä. Tuomioistuin voi kuitenkin lapsen etuun vedoten kieltäytyä ottamasta asiaa käsittelyyn. Tuomioistuimen vahvistama vanhemmuus on kuitenkin kaikilta osin sitova. Englannissa tuomioistuin ei voi pakottaa miestä, jota epäillään isäksi, äitiä tai lasta ottamaan DNA-testejä. Henkilöiltä voidaan ottaa verikokeita, jos he niihin suostuvat. Jos henkilö ei suostu ottamaan kokeita, arvioi tuomioistuin, millainen merkitys kieltäytymisellä on asian todisteena.⁶⁰ Englannin ja Walesin sääntelyä voidaan näin ollen pitää konservatiivisempänä. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että Pohjoismaat huomioivat paremmin esimerkiksi avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia ja heidän perhesuhteitaan koskevan sääntelyn. Samoin myös uudenlaiset ilmiöt, kuten samaa sukupuolta olevien vanhempien perheoikeudellisiin teemoihin liittyvät kysymykset on jo nyky-lainsäädännössä huomioitu Englantia ja Walesia kattavammin.

2.4 Oikeuskäytännössä ilmeneviä ristiriitatilanteita

2.4.1 Samaa sukupuolta olevien ja sukupuoltaan korjanneiden henkilöiden vanhemmuus

Kuten tutkielmani alkupuolella mainitsin, vanhemmuuslain uudistamisen lähtökohta on ollut vaikuttaa yhteiskunnallisen muutoksena seurauksena perheoikeudelliseen sääntelyyn. Erilaisten perheiden haasteiden tunnistaminen ja niihin vastaaminen on näkynyt vilkkaana lakien uudistamisvauhtina, kun ensin uudistettiin isyyslaki, sitten säädettiin äityslaki ja lopulta nämä molemmat lait yhdistettiin yhteisen vanhemmuuslain alle.

---

⁶⁰ Heinonen, 2013, s. 48.

Äitiyslain säätämistä kansalaisaloitteen pohjalta ei voi pitää erityisen yllättävänä seikkana. Perheoikeudellisissa kysymyksissä kansalaisaloitteen avulla on nostettu aiemminkin esiin yhteiskunnallisia muutostarpeita. Vuonna 2017 astui voimaan kansalaisaloitteen pohjalta muutoksia avioliitto- ja adoptiolainsäädäntöön, kun samaa sukupuolta olevien avioliitto mahdollistettiin lainsäädännössä. Lakimuutoksella ei itsessään ollut vaikutusta lapsen isyyden määräytymiseen tai siihen, kuka on lapsen huoltaja, mutta se vaikutti kuitenkin adoptiolakiin, sillä sen seurauksena samaa sukupuolta olevat aviohpuolisot pystyivät adoptoimaan yhdessä⁶¹.

Vanhemmuuslain 3 §:n mukaisen isyysolettamaan liittyy poikkeus samaa sukupuolta olevien henkilöiden välisessä avioliitossa. Siinä missä naisen ja miehen välisessä avioliitossa lapsen isäksi vahvistetaan isyysolettaman perusteella äidin aviomies, samaa sukupuolta olevien avioliitossa vahvistaminen tapahtuu adoption kautta. Avioliittolakiin vuonna 2017 tehdyn muutoksen mukaan myös samaa sukupuolta olevat henkilöt voivat avioitua keskenään.

Vuoden 2018 loppuun saakka nainen, joka oli avioliitossa naisen kanssa ja sai lapsen, vanhemmuus voitiin vahvistaa vain adoption kautta. Vuoden 2019 alusta voimassa ollut äitiyslaki mahdollistaa vanhemmuuden vahvistamisen tällaisissa tilanteissa tunnustamalla, joka vastaa pitkälti isyyttä koskevaa tunnustamista⁶². Oman haasteensa luo myös transsukupuolisten henkilöiden sukupuolen korjaamiseen liittyvän sääntelyn kehittäminen. Vuoden 2002 translain mukaan sukupuolen korjaaminen ei vaikuta avioliiton jatkamiseen. Isyysolettaman osalta syntyy siten tulkintaongelma, mikäli mies korjaa sukupuoltaan lapsen siirtämisen ja syntymän välisenä aikana.⁶³

---

⁶¹ HE 65/2015 vp, s. 7.

⁶² Oikeusministeriö, 2018.

⁶³ Helin, 2016, s. 37–38.

Vanhemmuuslaki toi muutoksia samaa sukupuolta olevien hedelmöityshoitojen perusteella tuloksensa syntyneiden lasten vanhempien oikeuksiin. Naisparit saavat nyt valita, haluavatko he ryhtyä yhdessä hedelmöityshoitojen tuloksena syntyneen lapsen vanhemmiksi vai vahvistetaanko lapsen toiseksi oikeudelliseksi vanhemmaksi mies, joka on luovuttanut siittiöt ja antanut isyyden vahvistamiseen suostumuksensa.⁶⁴

Oikeudellisesti lapsella voi olla vain kaksi vanhempaa. Vanhemmuuslakia koskevassa lakiesityksessä on kuitenkin mainittu oikeudellisen vanhemmuuden ohella sosiaalinen ulottuvuus. Valinnanvapaus vanhemmuuden vahvistamisessa hedelmöityshoitojen tuloksena syntyneen lapsen mahdollistaa ristikkäisen vanhemmuuden vahvistamisen nais- ja miesparien välillä. Vaikka lapsella olisi kaksi oikeudellista vanhempaa, käytännössä hänellä olisi useampi sosiaalinen vanhempi. Järjestelyllä voidaan parantaa miesparien mahdollisuutta geneettisen perheen perustamiseen, joka tällöin edistää sukupuolten välistä yhdenvertaisuutta.⁶⁵

Haastavaa uudistuksen näkökulmasta on kuitenkin se, että eri sukupuolta olevilla pareilla ei ole samanlaista valinnanmahdollisuutta, sillä miehen ja naisen muodostama pari ei voi käyttää hedelmöityshoidoissa sellaisen miehen siittiöitä, joka on antanut suostumuksensa isyyden vahvistamiseen. Hallituksen esitys kuitenkin puolsi tällaista erityiskohtelua samaa sukupuolta olevien parien eduksi, sillä tosiasiallisen tasa-arvon saavuttamiseksi voi olla tarpeellista kohdella esimerkiksi vähemmistöryhmiä eri tavoin suhteessa muihin väestöön.⁶⁶

Avoliittolain uudistamisen myötä samaa sukupuolta oleville pareille on ollut mahdollista hakea yhteisadoptiota. Edellä mainitun apilaperhejärjestelyn lisäksi se on miespareille ainoa tapa saada yhteinen lapsi, sillä sijaissynnytys eli niin sanottu kohdunvuokraus ei Suomessa ole enää mahdollinen.⁶⁷

---

⁶⁴ HE 132/2021 vp, s. 108.

⁶⁵ HE 132/2021 vp, s. 108–109.

⁶⁶ HE 132/2021 vp, s. 109.

⁶⁷ Uuskallio, 2017, s. 17.

EIT on katsonut, että perhe-elämän suoja tarkoittaa jo olemassa olevien perheiden suoja, mutta ei kuitenkaan oikeutta perustaa perhettä⁶⁸. EIT on kuitenkin poikennut tästä näkemyksestään myöhemmin ja katsonut, että samaa sukupuolta olevien henkilöiden välillä ei ole perhe-elämää, sillä ne eivät muodosta EIS:n 8 artiklassa tarkoitettua perhettä⁶⁹. Heterosuhteisiin perustuvia perheitä on sen sijaan suojattu. EIT:n tulkintaa voi näin ollen pitää paikoin konservatiivisena. Tämä uskoakseni heijastuu myös kotimaiseen lainsäädäntöön, jossa lähtökohtaisesti lapsella ajatellaan olevan sekä äiti että isä, kuten tämän luvun johdannossa pohdin.

Ristiriita käy ilmi tapauksessa Boyle v. Yhdistynyt kuningaskunta, jossa EIT:n ratkaisun mukaan lapsen asuessa osittain hänen enonsa luona, loi heidän välilleen perhesuhteen, kun enoa pidettiin lapselle ”hyvänä isähahmona”⁷⁰. EIT:n näkemys ratkaisussa X ja muut v. Itävalta sekä Pajic v. Kroatia osoittaa, että samaa sukupuolta olevien parien suhteita on pidetty seksuaalisina, jolloin on poissuljettu käsitys siitä, että heidän välillään voi olla täysin samoja piirteitä kuin vastakkaista sukupuolta olevien parien suhteissa.⁷¹

EIT:n näkemykset ovat linjassa myös sukupuoltaan korjanneiden henkilöiden kohdalla tässä suhteessa. Tapauksessa X, Y ja Z v. Yhdistynyt kuningaskunta katsottiin perhesuhteen säilyneen, kun juridiselta sukupuoleltaan ollut nainen korjasi sukupuoltaan mieheksi ja jatkoi parisuhteessa naisen kanssa, jonka kanssa oli saanut lapsen⁷². Puolestaan tapauksessa Kerkhoven, Hinke & Hinke v. Alankomaat tulkinta oli päinvastainen, sillä naisparin ja heidän lapsensa välillä ei katsottu olevan samanlaista perhesuhdetta⁷³. Tapauksessa Hämäläinen v. Suomi oli kyse tilanteesta, jossa transnainen eli sukupuoltaan korjannut mies ei saanut vahvistettua juridista

---

⁶⁸ E.B. V. Ranska. 43546/02 (EIT, 22.1.2008).

⁶⁹ Kerkhoven, Hinke & Hinke v. Alankomaat. 15666/89 (EIT, 19.5.1992).

⁷⁰ Boyle v. Yhdistynyt kuningaskunta. 16580/90 (EIT, 28.2.1994); Kilkelly, 2013, s. 18.

⁷¹ Uuskallio, 2017, s. 13; Pajic v. Kroatia. 68453/13 (EIT, 23.5.2016); X ja muut v. Itävalta. 19010/07 (EIT, 19.2.2013).

⁷² X, Y ja Z v. Yhdistynyt kuningaskunta. 21830/90 (EIT, 22.4.1997).

⁷³ Kerkhoven, Hinke & Hinke v. Alankomaat. 15666/89 (EIT, 19.5.1992).

sukupuoltaan naiseksi, ellei hän muuttanut avioliittoaan rekisteröidyksi parisuhteeksi tai eronnut vaimostaan^{74,75}

Vuoden 2023 alusta voimaan tullut sukupuolen vahvistamisesta annettu laki kumosi aiemmin voimassa olleen transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (563/2002). Lakiuudistuksen keskeisimpiä muutoksia ovat siihen, että sukupuolinen jurinen vahvistaminen ei edellytä jatkossa lääkärintodistusta, vaan täysi-ikäisen itsensä tekemäs kirjallinen hakemus ja annettu selvitys sukupuolestaan riittää sukupuolen korjaamiseksi. Tämän lisäksi aiemmin voimassa ollut vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä poistettiin.⁷⁶

Transsukupuolesten henkilöiden vanhemmuuteen liittyvät kysymykset jäivät vanhemmuuslain uudistamisen yhteydestä sukupuolen vahvistamisesta annetun lain uudistamisen yhteyteen. Vanhemmuuslaki ei sallinut vanhemmuuteen liittyvän nimikkeen muuttamista sukupuolensa korjanneen henkilön oikeudellista sukupuolta vastaavaksi. Hallituksen esityksessä otettiin kantaa tämän epäkohdan muuttamisen puolesta erityisesti lapsen etuun liittyvästä näkökulmasta. Vanhemman transtaustan paljastuminen voisi altistaa lapsen syrjinnälle tai yksityisyyden suojan loukkauksille.⁷⁷ Lapsen vanhempi tulee kuitenkin jatkossa merkitä edelleen isäksi tai äidiksi, vaikka vanhemmuusnimikkeen muuttaminen onkin lähtökohtaisesti vapaaehtoista⁷⁸.

2.4.2 Sijaissynnytykset ja uuden äitiyslain tuomat muutokset

Sijaissynnytys on järjestely, jossa nainen synnyttää lapsen, jonka hän luovuttaa synnytyksen jälkeen toisen henkilön tai pariskunnan kasvatettavaksi. Sijaissynnytyksen avulla pariskunta, joka kärsii lapsettomuudesta, voi saada lapsen. Suomessa sijaissynnytys on

---

⁷⁴ Hämäläinen v. Suomi. 37359/09 (EIT, 16.7.2014)

⁷⁵ Uuskallio, 2017, s. 14–16.

⁷⁶ HE 189/2022 vp, s. 57.

⁷⁷ HE 189/2022 vp, 51.

⁷⁸ HE 189/2022 vp, s. 66.

kielletty hedelmöityshoitolaissa. Myös Euroopan Neuvosto suosittaa sijaissyntyneiden kieltämistä. Noin 20 lasta on kuitenkin syntynyt Suomessa sijaissyntyneiden avulla vuosina 1991–2006 ennen hedelmöityshoitolaisten voimaantuloa.⁷⁹

Sijaissyntymistä ei ole sallittu Suomessa, sillä siihen on katsottu liittyvän merkittäviä ja periaatteellisia käytännön ongelmia. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa synnyttävä äiti tai lapsen kasvattavakseen ottavat vanhemmat eivät haluakaan luovuttaa tai ottaa lasta. Ongelmat voivat liittyä esimerkiksi tilanteisiin, joissa lapsi ei ole syntyessään terve. Myös kaupallista ja taloudellista hyväksikäyttöä halutaan minimoida. Mikäli sijaissyntymättäjänä toimisi joku muu kuin pariskunnalle läheinen henkilö, voisi tällainen riski syntyä.⁸⁰

Vuoden 2019 alusta voimaan tullut uusi äitiyslaki tarkensi periaatetta, jonka mukaan lapsen synnyttäjäksi on äiti. Uusi laki myös mahdollistaa lapsen synnyttäneen äidin samaa sukupuolta olevan kumppanin vahvistamisen lapsen toiseksi äidiksi, kun lapsi on hankittu hedelmöityshoitolaisten avulla. Menettely mukaillee isyyden vahvistamista koskevaa menettelyä eli äitiys voidaan vahvistaa joko DVV:n tai tuomioistuimen päätöksellä.⁸¹

Äitiyslaki toi muutoksen hedelmöityshoitolaisten perusteella syntyvän lapsen vanhemmuuden tunnustamista parannettiin lapsen edun näkökulmasta. Lapselle voidaan jo ennen hänen syntymäänsä vahvistaa kaksi oikeudellista vanhempaa niin kuin lapselle, jonka vanhemmat ovat vastakkaisista sukupuolista. Muutoksen katsottiin vahvistavan sekä naisparien vanhemmuutta, mutta ennen kaikkea lapsen yhdenvertaisuutta muiden lasten rinnalla.⁸²

---

⁷⁹ Nieminen, 2013, s. 265–267.

⁸⁰ Nieminen, 2013, s. 267.

⁸¹ Oikeusministeriö, 2018.

⁸² LaVM 1/2018 vp, s. 7.

3 Lapsen etu

Lapsi on itsenäinen omien oikeuksiensa haltija, joka tarkoittaa sitä, että lapselle kuuluvat lainsäädännössä turvatut oikeudet kuuluvat lapselle itselleen eivätkä tämän vanhemmalle. PL 6.3 §:n mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti omina yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Lainkohtaan liittyy erityinen velvollisuus kohdella lasta oikeuksien toteutumisen näkökulmasta tavalla, joka on yhdenvertainen suhteessa muihin lapsiin sekä aikuisiin. Näin ollen voidaan siten ajatella, että esimerkiksi huoltajien puuttuminen lapsen oikeuksiin tarkoittaa mahdollisesti oikeudenloukkasta ellei puuttumisesta erikseen ole laissa säädetty.⁸³

Holhustoimesta annetun lain (442/1999) mukaan alle 18-vuotias on vajaavaltainen. Vaikka lapsi on jo syntyessään oikeuskelpoinen, puuttuu häneltä kuitenkin täysi oikeustoimikelpoisuus. Täällöin lapsen huoltajilla ja viranomaisilla on velvollisuus viime kädessä huolehtia siitä, että lapsen oikeudet toteutuvat.⁸⁴ Toisaalta lapsen ja lapsuuden käsite on hyvin laaja alle 18-vuotiaan määritelmän sisällä. On hyvä myös huomata, että lapsia koskeva lainsäädäntökin muuttuu. Lapsen käsitettä ei siten sen universaaliuden vuoksi ymmäretä aina samalla tavalla. Lapsuuteen kuuluu eri vaiheita, kuten esimerkiksi taaperoi-ikä, alaikäinen ja nuoruus.⁸⁵

3.1 Lapsen oikeudesta yleisesti

Lapsen oikeuksien toteutumisen taustalla on ollut ajatus tunnistaa lapsi itsenäiseksi oikeussubjektiksi, jolta puuttuu kyky huolehtia oikeuksiensa toteutumisesta aikuisten tavoin. Näin ollen heillä on erityinen oikeus tulla oikeudellisesti huolehdituiksi. Lapsioikeuden kivijalkana toimii Yhdistyneiden Kansakuntien vuonna 1989 hyväksymä Lasten

---

⁸³ Hakalehto & Toivonen, 2021, s. 28–29.

⁸⁴ Hakalehto & Toivonen, 2021, s. 29–30.

⁸⁵ Pajulammi, 2014, s. 71–72.

oikeuksien sopimus.⁸⁶ Lapsioikeudella tarkoitetaan, sitä että lapsen oikeuksia tarkastellaan eri näkökulmista sekä systematisoidaan ja tulkitaan normeja, jotka koskettavat erityisesti alaikäisen oikeudellista asemaa. Oikeudenalalla lapsia ovat kaikki alle 18-vuotiaat, vaikka muualla yhteiskunnassa alaikäisiä puhutellaankin iästään riippuen lapsina ja nuorina. Lasten oikeuksia koskevassa lainsäädännössä on sekä velvoitteita lasten oikeuksien toteuttamiseksi sekä rajoitteita lasten oikeuksiin puuttumiseksi.⁸⁷

Lapsen edun toteutumisen lähtökohtana on se, että lapsi on omien oikeuksiensa haltija, vaikka saattaa tarvita kolmannen osapuolen tukea tämän käyttäessä oikeutta hänen puolestaan suojellakseen lapsen etua. Tällöin oikeus suojaa lapsen oikeutta tehdä valintoja. Lapsi voi käyttää oikeuksiaan, kun hänellä on riittävästi kykyä käyttää sitä.⁸⁸ On tärkeää huomioida lapsen ikä ja kehitystaso tilanteissa, joissa lapsi käyttää oikeuttaan. Lapsen näkökulmasta on tärkeää, että lapsi saa riittävästi tukea omien oikeuksien toteutumiseen.

Lapsen edulla on selvä liityntäkohta isän oikeudelliseen asemaan tilanteessa, jossa avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyyden tunnustaminen on kysymyksessä. Lapsella on oikeus saada tietää, kuka hänen biologinen isänsä on ja hänen tulee saada tieto myös oikeudellisesti vahvistetuksi. Haasteita asiaan tuo erityisesti se, jos isä ei halua olla lapsen elämässä tai hänellä on haasteita isyyden vahvistamisessa, jos hän ei ole lapsen äidin kanssa avioliitossa.⁸⁹

Suomessa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (8.4.1983/361) säädetään, että lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen edistämiseksi vanhemmilla on yhdessä oikeus päättää lasta koskevista asioista, kuten hoidosta, kasvatuksesta ja asuinpaikasta.⁹⁰ Lain 5 §:ssä säädetään, että lasta koskeva päätöksenteko perheessä tapahtuu huoltajien

---

⁸⁶ Hakalehto, 2018, s. 1.

⁸⁷ Hakalehto, 2018, s. 11–12.

⁸⁸ Ferguson, 2014, s. 63–64.

⁸⁹ Nieminen, 2013, s. 181.

⁹⁰ Linnanmäki, 2019, s. 124.

yhteistoiminnassa. Lapsella on myös oikeus tavata molempia vanhempiaan sekä ylläpitää suhteita heihin⁹¹.

3.2 Perusoikeudellisia haasteita

Avioliiton ulkopuolisia lapsia on historian saatossa pidetty lähinnä äitiensä lapsina eikä heidän juridista isyyttään ole tunnettu. Heille kuitenkin saatettiin korkeintaan vahvistaa mies, jonka tuli huolehtia lapsen elatuksesta taloudellisesti. Lapsen oikeuksien sopimuksessa kerrotaan kuitenkin yksiselitteisesti, että lapsella on oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Suomessa lasten yhdenvertaista kohtelua heidän syntyperästään riippumatta vahvistettiin vuoden 1975 isyyslailla. Myös EIS on myös vahvistanut avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten asemaa^{92, 93}

Näin ollen isyysolettaman kautta vahvistettu isyys koskee vain avioliitossa syntyneitä lapsia. Avioliitossa syntyvien lasten osalta joudutaan käyttämään monimutkaisempaa isyysden vahvistamista koskevaa menettelyä, joka vastaa edelleen sääntelyltään aikaa, jolloin avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia pidettiin vain äitiensä lapsina. Menettely ei itsessään ole perustuslain tai ihmisoikeussopimusten vastainen, mutta sen taustalla kytee edelleen ajatusmalli, jossa vain tietty perhemalli on muita parempi.⁹⁴ Ajatusmalli kytkeytyy samaan perinteiseen viitekehukseen EIS:n tulkinnan ja paikoin konservatiivisen lainsäädännön kanssa lasten vanhempien sukupuolesta.

Oman haasteensa isyyden vahvistamiselle luovat kansainväliset tilanteet. Näissä tilanteissa noudatetaan asuinpaikkaperiaatetta, josta säädetään vanhemmuuslain 55 §:ssä. Tällöin tavoitteena on, että isyyden vahvistamista koskevissa ratkaisuissa, jotka ylittävät valtioiden rajat, olisi Suomen antamat ratkaisut tehokkaita myös niissä maissa, jossa

---

⁹¹ Linnanmäki, 2019, s. 126.

⁹² Ks. esim. tapaus Hokkanen v. Suomi (EIS, 23.9.1994), jonka ratkaisussa korostettiin valtion positiivista velvollisuutta huolehtia isän tapaamisoikeuden toteutumisesta lapsen elämässä.

⁹³ Nieminen, 2013, s. 187.

⁹⁴ Nieminen, 2013, s. 215.

isällä tai lapsella on oikeudellisia yhteyksiä. Lain säännösten nojalla pyritään siis kitkemään kansainvälisessä ympäristössä sellaista toimintaa, joka vaarantaa isän ja lapsen välisen oikeudellisen vanhemmuussuhteen syntymisen tai olemassaolon. Näin ollen lainkohdan mukaan suomalaisessa tuomioistuimessa voidaan ratkaista esimerkiksi vieraassa maassa asuvan miehen isyys siten, että ratkaisu ei ole tehokas vain Suomessa, vaan myös kansainvälisesti.⁹⁵

Haastavaksi tilanteen tekee ratkaisun vaikuttavuuden näkökulmasta se, jos asianosaisten yhteydet Suomeen ovat heikot. Tällöin asian ratkaiseminen edellyttää yleensä erityistä syytä, jos miehellä tai lapsella ei ole Suomen kansalaisuutta eikä asiaa voida ratkaista miehen asuinvaltiossa. Tällöin viranomaiset joutuvat harkitsemaan, millaisia oikeusvaikutuksia asian ratkaisemisella Suomessa on.⁹⁶

Poikkeustilanteissa isyyden vahvistamista koskeva asia voidaan ratkaista Suomessa vanhemmuuslain 56.2 §:n nojalla kun, mies on pakolaisena tai turvapaikanhakijana Suomessa⁹⁷. Vanhemmuuslakia koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, että säännöksellä on haluttu turvata ne tilanteet, joissa miehen tulisi lähteä takaisin valtioon, jossa lapsella on asuinpaikka. Asialla on erityistä käytännön merkitystä, sillä isyyden vahvistamisella lapsi saa perintöoikeuden vanhempiinsa nähden.⁹⁸

3.3 Lapsen etu kansainvälisissä sopimuksissa

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on keskeisin lapsen oikeuksia turvaava sopimus. Se on sisällöltään hyvin laaja ja yksityiskohtainen ja siinä on eritelty yksinomaan lapsille turvattuja oikeuksia, joita ovat muun muassa oikeus saada etunsa ensisijaisesti huomioon otetuksi, oikeus suojeluun sekä oikeus elää vanhempansa kanssa. Sopimuksella on haluttu

---

⁹⁵ Mikkola, 2012, s. 39.

⁹⁶ Mikkola, 2012, s. 39–40.

⁹⁷ Mikkola, 2012, s. 40.

⁹⁸ HE 132/2021 vp, s. 87.

tehdä lapsesta aktiivinen toimija, joka omien oikeuksiensa haltijana voi vaikuttaa oikeuksiensa toteutumiseen sekä itseään koskevaan päätöksentekoon.⁹⁹ Lapsen kykyyn tehdä itseään koskevia päätöksiä on toisaalta myös sidottu lapsen kehitys, jolloin on välttämättömyyttä löytää tasapaino suojelun ja lapsen tahdonvaltaisuuden välillä¹⁰⁰. Lapsen oikeuksien sopimuksen lisäksi myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista säädetty yleissopimus täydentää lasten oikeudellista asemaa erityisesti vammaisten lasten osalta. Tämän lisäksi lapsen oikeudellista asemaa huomioivaa sääntelyä on kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa sopimuksessa sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa.¹⁰¹

Vanhemmuutta koskeva LOS 7. artikla määrää, että lapsi on heti syntymänsä jälkeen rekisteröitävä ja että hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä oikeus tuntee vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Artiklassa annetaan sopimusvaltioiden tehtäväksi toteuttaa näiden oikeuksien toteutumisen kansallisella lainsäädännöllä.¹⁰² Suomessa vanhemmuuslaissa säädetään lapsen edun toteutumisesta vanhemmuutta koskevissa asioissa¹⁰³. Lapsen oikeuksien komitea on myös edellyttänyt sopimusvaltioita varmistamaan kaikkien lasten syntymän rekisteröimisen sujuvasti¹⁰⁴. Lain esitöissä viitataan 7. artiklaan määrittelemällä lapsella olevan oikeus tuntee molemmat vanhempansa syntymästään lähtien riippumatta siitä, minkälaisiin perheolosuhteisiin hän syntyy¹⁰⁵.

Yleissopimuksen lähtökohtana on kehityssuunta ihmisoikeuksien vahvistamisesta ja lapsen oikeudellisen aseman kehittymisestä. Sopimusta voidaan pitää merkittävänä, sillä se ottaa lapsen huomioon ja painottaa ihmisoikeuksien tunnustamista lapsille kokonaisvaltaisesti. YK:n lapsen oikeuksien komitea onkin linjannut lapsuuden olevan ainutlaatuinen

---

⁹⁹ Hakalehto, 2018, s. 38–39.

¹⁰⁰ Graziani, 2020, s. 127.

¹⁰¹ Hakalehto, 2018, s. 17–18.

¹⁰² Suomen YK-liitto, 2011, s. 20.

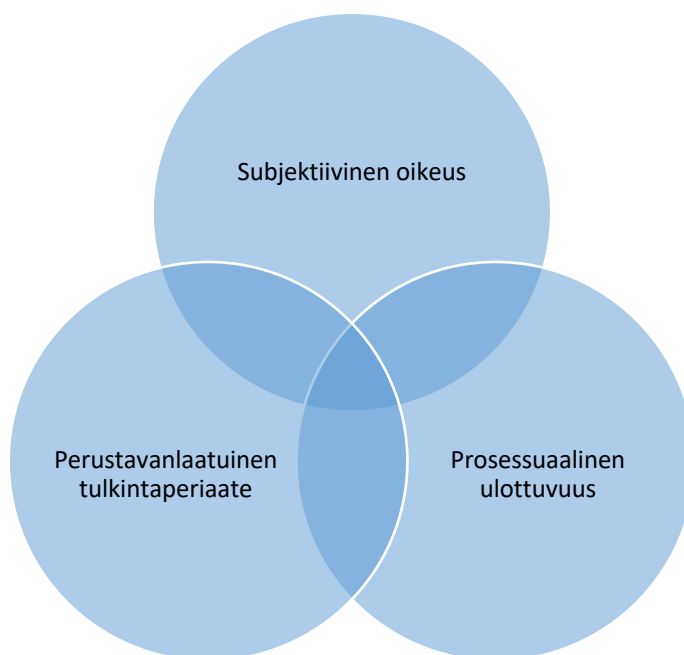
¹⁰³ Hakalehto, 2018, s. 125.

¹⁰⁴ YK:n lapsen oikeuksien komitea, 2006, s. 11–12.

¹⁰⁵ HE 91/2014 vp, s. 17.

ajanjakso, koska kehittyessään lapsi voi altistua sellaisiin ihmisoikeusloukkauksiin, jolla on kauaskantoiset vaikutukset – jopa sukupolvelta toiselle. Suomi on sitoutunut vahvasti yleissopimuksen noudattamiseen, joilla se edistää lapsen ihmisoikeuksien toteutumista laaja-alaisesti.¹⁰⁶

YK:n lapsen oikeuksien komitea on linjannut, että lapsen etu on periaate, jonka raameissa sopimuksia on aina tulkittava. LOS määrittelee lapsen edun kolmeen suuntaan. Komitea on tulkinnut, että lapsella on subjektiivinen oikeus, joka tarkoittaa sitä, että sopimusvaltio on velvoitettu toteuttamaan lapsen etua. Tämän lisäksi perustavanlaatuisen tulkintaperiaatteen mukaisesti tulkintavaihtoehdoista on kyettävä löytämään se, joka toteuttaa parhaiten lapsen etua. Kolmas ulottuvuus on prosessuaalinen eli lapsen edun on toteuduttava päätöksenteossa, menettelyissä ja perusteiden on käytävä ilmi päätöksen perusteluista.¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Mikkola, 2012, s. 35–36.

¹⁰⁷ Linnanmäki, 2019, s. 120.

Kuvio 3. YK:n lapsen oikeuksien komitean tulkinta lasten edun kolmesta ulottuvuudesta (Linnanmäki, 2019).

LOS 4. artikla edellyttää sopimusvaltioita puolestaan ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin, jotta sopimuksenmukaiset tunnustetut oikeudet lasten kohdalla voivat toteutua. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että valtion tulee panna täytäntöön nämä velvollisuudet ja huolehtia siitä, että lapsen etu ja ihmisoikeudet tulevat huomioituksi koko yhteiskunnan osa-alueilla. Kansallisen lainsäädännön tulee näin ollen olla täysin ristiriidaton sopimuksen kanssa.

LOS 3. artiklan 2 kohdan mukaan valtioiden on huolehdittava lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi välttämätön suojelu ja huolenpito. Kohta edellyttää lapsesta oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden eli vanhempien, laillisten huoltajien tai vastaavien oikeuksien ja velvollisuuksien huomioimista lainsäädännössä ja hallintotoimissa.¹⁰⁸ Kohdan voidaan siten ajatella olennaisesti liittyvän myös isyyskysymyksiin, joissa lapsen etu ja oikeus vanhempaan tulee huomioida riittäväällä tavalla, jotta lapsen tarvitsema huolenpito ja suojelu voidaan turvata hänen tarvitsemallaan tavalla.

LOS 2. artikla velvoittaa valtioita kunnoittamaan ja takaamaan lapsille sopimuksessa tunnustetut oikeudet ilman minkäänlaista erottelua. Kohdalla halutaan erityisesti kiinnittää huomiota sellaisiin lapsiin ja lapsiryhmiin, joiden oikeuksien toteutuminen ja tunnustaminen voi olla vaakalaudalla eli saattaa vaatia erityisiä toimia. Kohdalla on yhteys syrjimättömyyden periaatteeseen eli sen tehtävä huolehtia siitä, että valtiot tekevät aktiivisesti toimenpiteitä syrjintään altistavien olosuhteiden poistamiseksi tai lievittämiseksi.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ YK:n Lapsen oikeuksien komitea, 2003, s. 1–2.

¹⁰⁹ YK:n Lapsen oikeuksien komitea, 2003, s. 4.

LOS 3. artiklan 1 kohta edellyttää lapsen edun ottamista ensisijaisesti huomioon kaikissa lapsia koskevissa toimissa. Tämä edellyttää kaikkialla yhteiskunnassa lapsen edun periaatteen soveltamisesta järjestelmällisesti, kun niiden toimet ja päätökset koskettavat lapsen etuun tai oikeuksiin.¹¹⁰ Paino sanalla *ensisijainen* on mielenkiintoinen. Sanamuoto osoittaa, kuinka erityisen haavoittuvassa asemassa olevalle yksilölle ja ihmisryhmälle halutaan antaa erityinen painoarvo sitä koskevassa päätöksenteossa. Isyyden vahvistamista koskevissa kysymyksissä myös lapsen ihmisoikeuksien toteutuminen saa sellaista erityistä painoarvoa, joka voi olla vahvistetulle isälle vähemmän mieleinen tai epäedullisempi. Sopimuksen 12. artikla oikeuttaa lapsen ilmaisemaan vapaasti oman näkemyksensä häntä koskevissa asioissa, jolloin sillä on selkeä yhtymäkohta 3. artiklaan, kun lapsi tunnustetaan aktiiviseksi toimijaksi¹¹¹.

Lapsen oikeuksien komitea on kuitenkin esittänyt oman huolenaiheensa siitä, ettei erityisesti pikkulasten asemaa ole huomioitu riittävällä tavalla oikeuksiensa haltijoina. Komitea edellyttää silti, että lapsen etua on arvioitava kokonaisvaltaisesti varhaislapsuudesta alkaen, jotta ihmisoikeuksien universaali luonne voi myös toteutua heidän kohdallaan kaikissa toimissa ja päätöksenteossa.¹¹² Lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta pikkulasten asema on haastava. Pikkulapsilta puuttuu kyky tehdä päätöksiä heidän kognitiivisesta kehityksestään johtuen.¹¹³ Tämä voi luonnollisesti altistaa pikkulapset herkemmin oikeusloukkauksille.

LOS 5. artiklassa mainittu lapsen ohjaus ja neuvonta lapsen oikeuksien käyttämiseksi tarkoittaa vanhempien tai lapsen laillisesta huoltajuudesta vastaavien henkilöiden toimimista lapsen edun mukaisesti. Komitea on yleiskommentissaan tarkentanut tämän tarkoittavan myös pienten lasten kohdalla heidän aktiivista rooliaan sosiaalisina toimijoina. Lapset hakevat biologisesta näkökulmasta suojelua ja huolenpitoa kasvunsa ja henkiinjäämisensä edellyttämänä. Tämä tarkoittaa sitä, että jo vastasyntyneet lapset

---

¹¹⁰ YK:n Lapsen oikeuksien komitea, 2003, s. 4.

¹¹¹ YK:n Lapsen oikeuksien komitea, 2003, s. 4.

¹¹² YK:n Lapsen oikeuksien komitea, 2006, s. 2.

¹¹³ Ferguson, 2014, s. 64.

pystyvät kiintymyssuhteensa perusteella tunnistamaan vanhempansa hyvin varhaisessa vaiheessa.¹¹⁴ Vanhemmuuden vahvistamista koskevilla ristiriitatilanteissa voidaan siis ajatella olevan myös erityinen painoarvo muodostuneella kiintymyssuhteella. Yhteys lapsen vahvistamista koskeviin määräaikoihin voidaan siis löytää myös biologisesta näkökulmasta. Lapsen turvallisen kasvuympäristön horjuttaminen voi siis olla erityisessä ristiriidassa, kun mietitään vanhemman roolia lapsen elämässä.

Vaikka vanhemmilla onkin suuri vastuu lapsen oikeuksien turvaajina, on yleissopimuksessa kiinnitetty myös huomiota vanhempien ensisijaisen aseman kunnioittamiseen. Lasten oikeuksien sopimus velvoittaa sopimusvaltioita varmistamaan sen, että vanhemmat kykenevät täyttämään velvollisuutensa lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta. Koska lapset ovat fyysisesti riippuvaisia vanhemmistaan, voi heidän käsityksensä olla esimerkiksi avioerotilanteissa aikuisia heikompaa. Komitea edellyttää tällaisissa tilanteissa turvaamaan lapsen oikeudet siten, etteivät lapset joutuisi epäasianmukaisen toiminnan kohteeksi.¹¹⁵

Lasten huolenpitoon liittyy olennaisella tavalla elatusvelvollisuus. Suomessa asiasta on säädetty laissa lapsen elatuksesta (elatusL, 704/1975). Asia nitoutuu laajemmin kansainväliseen kehykseen ajatuksesta, jossa lasten tasa-arvoisuus halutaan turvata riippumatta heidän syntyperästään. Elatusta koskeva sääntely on yhdenmukaistunut ja tiukentunut kansallisesta kansainvälisestä näkökulmasta sitä mukaa, kun sääntelyä on uudistettu ja yhdenmukaistettu sitoutumalla kansainvälisiin sopimuksiin.¹¹⁶

---

¹¹⁴ YK:n lapsen oikeuksien komitea, 2006, s. 8.

¹¹⁵ YK:n lapsen oikeuksien komitea, 2006, s. 8–9.

¹¹⁶ Mikkola, 2012, s. 131–132.

4 Nykyisen sääntelyn ongelmakohdat

4.1 Määräajan ylittyminen

Aiemmin voimassa olleissa isyys- ja äitiyslaeissa oli vanhemmuuslaista poiketen kaksi eri määräaika, jotka poikkeavat sisällöllisesti toisistaan. Kahden vuoden määräaika, joka on edelleen voimassa, koskee kannetta, joka on nostettava yleensä kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä tilanteessa, jossa vahvistettu vanhemmuus halutaan kumota. 30 päivän kumoamiskanne koski aiemman sääntelyn nojalla puolestaan tilannetta, jossa vanhemmuuden tunnustaminen peruutetaan 30 päivän kuluessa lapsen syntymästä. Se kuitenkin poistui vanhemmuuslain uudistamisen yhteydessä.

Isä, äiti ja lapsi voivat vanhemmuuslain 46.1. §:n mukaan olla asianosaisia sekä kantajina että vastaajina isyyden kumoamista koskevassa oikeudenkäynnissä. Saman lain 2 momentin mukaisissa poikkeustilanteissa kantajana voi olla mies, joka katsoo olevansa lapsen oikea isä.¹¹⁷ Kanne on nostettava niitä 1 momentissa mainittuja henkilöitä vastaan, jotka voivat olla asiassa kanteen vastaajina. Mikäli ulkopuolinen mies on kanteennostaja, on hänen nostettava kanne kaikkia muita eli äitiä, isää ja lasta vastaan.¹¹⁸

4.1.1 Kanteen nostaminen kahden vuoden määräajassa

Mikäli lapsen isyys todetaan äidin avioliiton perusteella, on isällä ja äidillä itsenäinen kanneoikeus. Tällöin kummankin on omalta osalta pistettävä kanne vireille viimeistään kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Kahden vuoden määräaika noudatetaan myös niissä tilanteissa, kun isyys on vahvistettu tunnustamisen perusteella. Silloin määräaika lasketaan kuitenkin siitä hetkestä, kun isyys on vahvistettu.¹¹⁹

---

¹¹⁷ Helin, 2016, s. 207.

¹¹⁸ Helin, 2016, s. 208.

¹¹⁹ Helin, 2016, s. 209.

Määräaika on vaihdellut vuosikymmenten saatossa. Alun perin voimassa olleessa syntyperälaissa (409/1957) kanneaika oli kolme vuotta, jolloin määräaika laskettiin hetkestä, jolloin mies sai tiedon lapsen syntymästä. Määräaikaa pidennettiin vuoden 1975 isyyslaissa viiteen vuoteen lapsen syntymästä. Määräajan pidentämistä perusteltiin oikeusantropologisilla isyystutkimuksilla, joita oli mahdotonta toteuttaa lapsen ollessa kovin pieni, sillä tutkimukset perustuivat ulkonäön vertailuun. Oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista annetun lain (378/2005) tullessa voimaan määräaikaa lyhennettiin kahteen vuoteen. Lain taustalla vaikutti ajatus siitä, että kanne nostettaisiin lapsen ollessa mahdollisimman pieni. Tämä periaate on vaikuttanut myös ensin isyyslain ja sittemmin vanhemmuuslain perusteisiin.¹²⁰

Vanhemmuuslakia uudistettaessa keskustelua on herättänyt määräaikojen muuttaminen. Muun muassa kansanedustajat laativat aiheesta kansalaisaloitteita. Oikeusministeriö katsoi omassa asiantuntijakuulemisessaan lain uudistamisen yhteydessä, ettei määräaikojen poistaminen ole lapsen edun mukaista. Oikeusministeriö katsoi asiassa, että on lapsen edun mukaista selvittää hänen alkuperäänsä koskeva epäily mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Oikeusministeriö piti myös tärkeänä sitä, että kantajalla on kannustin toimia asiassa ripeästi.¹²¹

4.1.2 Kanteen nostaminen määräajan jälkeen

Kanne voidaan nostaa myös tietyin edellytyksin kahden vuoden määräajan jälkeen. Tällöin perusteena täytyy olla laillinen este tai muu erittäin painava syy, jonka mukaan kantetta ei ole aikaisemmin nostettu. Tällöin myös kanne voidaan tietyin edellytyksin tutkia.¹²²

---

¹²⁰ Helin, 2016, s. 209.

¹²¹ HE 132/2021 vp LaV 19.10.2021, s. 1.

¹²² Helin, 2016, s. 209–210.

Korkein oikeus on joutunut ottamaan ratkaisussaan kantaa määräaikojen ylittymiseen. Sen ratkaisussa KKO:2020:3 taustatilanne oli sellainen, jossa kantaja oli vuonna 1954 syntynyt avioliiton ulkopuolella ja hänen isäkseen oli merkitty väestötietojärjestelmään äidin aviomies, joka ei ollut hänen isänsä eikä isyyttä ollut vahvistettu. Asianosaisen vaatimuksesta merkintä poistettiin järjestelmästä vuonna 2002. Vuonna 2003 asianosainen oli vaatinut kanteessaan hänen oikean isänsä isyyden vahvistamista, mutta koska vuoden 1975 isyyslain mukainen määräaika oli ylittynyt, eivät käräjäoikeus ja hovioikeus ottaneet asiaa tutkittavaksi.¹²³

EIT totesi omassa 29.3.2013 antamassaan ratkaisussa, että asianosaisen EIS 8 artiklassa turvattua oikeutta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta oli loukattu. EIT korosti omassa ratkaisussaan sitä, että tiukka määräaika ja kansallisten tuomioistuinten mahdollisuus tehdä eri intressien välillä punnintaa kyseisten määräaikojen sisällä heikentää 8 artiklan keskeistä sisältöä.¹²⁴

KKO oli vuonna 2014 päätöksellään jättänyt purkuhakemuksen odottamaan isyyslain voimaantumista. Isyyslain muutosten jälkeen KKO antoi 22.12.2015 uuden päätöksen ja jätti purkuhakemuksen tutkimatta, sillä asianosaisella ei sen mielestä ollut oikeudellista tarvetta saada aiempaa isyysratkaisua purettua, vaan asianosainen pystyi laittamaan uuden isyyskanteen vireille. KO täten vahvisti 15.9.2016 antamallaan päätöksellä avioliiton ulkopuolisen miehen olevan asianosaisen isä, vaikka isäksi vahvistettu henkilö oli kuollut jo vuonna 2008.¹²⁵

KKO:n vuoden 2020 kanteessa oli puolestaan kysymys perintöoikeudesta. Asianosainen vaati isyyden vahvistamisen perusteella itselleen perintöoikeuden nojalla lakiosaa, kun isyys oli vuonna 2016 KO:n päätöksellä vahvistettu. KO oli omassa ratkaisussaan vahvistanut asianosaiselle perintöoikeuden. Isän kuolinpesän osakkaat valittivat kuitenkin

---

¹²³ KKO:2020:3

¹²⁴ Valtioneuvoston kanslia, 2013.

¹²⁵ KKO:2020:3.

asiasta korkeimpaan oikeuteen. KKO katsoi omassa ratkaisussaan, että asianosaisella on oikeus lakiosaan, koska asianosainen oli ainoastaan sitä vaatinut, joten KKO muutti KO:n ratkaisua tältä osin, mutta piti sen muuten ennallaan.¹²⁶

EIT on siis omassa ratkaisussaan painottanut, että tiukka määräaika on ongelmallinen. Lakia uudistaessa tähän on jouduttu kiinnittämään tarkemmin huomiota. Vanhemmuuslaissa onkin siten otettu huomioon poikkeus kahden vuoden määräaikaan. Kanne voidaan tukiä, vaikka se oli pantu vireille vasta, kun määräaika on päättynyt niissä tilanteissa, joissa kantajalla on ollut jokin laillinen este tai muu toteen näytetty painava syy, jonka perusteella kannetta ei ole voitu aikaisemmin nostaa. Laki kuitenkin edellyttää, että kanne on nostettava vuoden kuluessa tällaisen esteen poistumisesta tai muutoin tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta.¹²⁷ Määräaikoihin liittyneet muutostarpeet korostavat, että tietyissä tilanteissa vanhemmuus tulee selvittää ja siihen perustuva kanne on voitava nostaa, vaikka määräaika sinänsä on päättynyt. Henkilöiden oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta muutosta voidaan pitää parannuksena aiempaan siltä osin, että asiaan liittyvää kannetta on mahdollista ajaa.

Vanhemmuuslakia uudistettaessa OM lausui lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa, muun muassa edellä mainittuun EIT:n ratkaisuun liittyen, että EIT on katsonut peräti neljässä ratkaisussa Suomen lainsäädännön olevan liian kireä määräaikojen osalta. Vuoden 2016 isyyslakia uudistettaessa haluttiin kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että isyyden vahvistamista koskeva kanne voidaan tutkia uudelleen riippumatta siitä, että tuomioistuin on aiemmin jättänyt isyyden vahvistamatta.¹²⁸

---

¹²⁶ KKO:2020:3.

¹²⁷ HE 132/2021 vp, s. 126.

¹²⁸ HE 132/2021 vp LaV 19.10.2021, s. 2.

4.1.3 30 päivän kumoamiskannetta koskeva muutoksenhaku

Mikäli isyyden vahvistamisessa ei voida käyttää isysolettamaa, voidaan isyys vahvistaa miehen tunnustamisen perusteella tai tuomioistuimen päätöksellä. Äitiyslaki toi mukanaan mahdollisuuden vahvistaa lapselle myös toinen äiti. Ennen lapsen syntymää tapahtuva tunnustaminen on annettava henkilökohtaisesti kunnan neuvolapalveluita tarjoavalle taholle synnyttävän äidin läsnäollessa.¹²⁹

30 päivän kumoamiskannetta koskeva varoaika poistui vanhemmuuslain uudistamisen yhteydessä. Lapsen vanhemmuuden ennakkolisesti tunnustaneella henkilöllä oli 30 päivän peruuttamismahdollisuus vanhemmuuden selvittämisestä huolehtivalla lastenvalvojalle lapsen syntymästä. Kirjallisen ilmoituksen asiasta pystyi tekemään myös synnyttäneen lapsen äiti tai sellainen henkilö, joka katsoi olevansa tunnustajan sijasta lapsen vanhempi samassa määräjassa. Mikäli aiemmin tehty tunnustaminen tällä tavoin peruutettiin tai kiistettiin, oli se silloin vaikutukseton eli ei enää voimassa. Lastenvalvoja aloitti tällaisen kirjallisen ilmoituksen jälkeen selvittämään vanhemmuutta uudelleen aivan kuin vanhemmuutta ei olisi ennakolta tunnustettu.¹³⁰

Vanhemmuuslakia säädettäessä laadituista lain esitöistä käy ilmi, että 30 päivän varoaika aiheuttii keskustelua ja sitä pidettiin turhana. Ennakollinen tunnustamismahdollisuus on selvityksen mukaan hyvin yleistä ja se on toiminut hyvin. Lapsen edun mukaisena on pidetty sitä, että vanhemmuus voidaan vahvistaa mahdollisimman nopeasti syntymästä, sillä sen voidaan katsoa aiheuttavan tarpeetonta viivästystä niissä tilanteissa, joissa vanhemmuus on tunnustettu jo ennakolta.¹³¹

---

¹²⁹ HE 132/2021 vp, s. 5.

¹³⁰ HE 132/2021 vp, s. 5.

¹³¹ HE 132/2021 vp, s. 6.

4.1.4 Oikeuskäytännöstä ilmenevät perusteet kanteen nostamiselle määräajan päättymisen jälkeen

Suomen oikeuskäytäntö tuntee heikosti tilanteita, joissa kanne isyyden kumoamisesta tai vahvistamisesta voitaisiin tehdä määräajan päättymisen jälkeen. Tämä ajatus oli esillä myös kansanedustajan tekemässä lakialoitteessa, jolla haluttiin muuttaa aiemmin voimassa olleen IsyysL:n 44 §:n mukainen kahden vuoden määräaika. Lakialoitteessa määräaikojen poistamista perusteltiin sillä, vaikka Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen tekemä isyystutkimus osoittaisi, että mies ole 99,9 % varmuudella lapsen biologinen isä, kannetta ei tutkita, jos määräaika on ylittynyt.¹³²

Lakialoitteen perustelu osoittaa, ettei DNA-tutkimukseen perustuvaa tulosta voida käyttää kanteen tutkimisen perusteena, jos määräaika on ehtinyt ylittyä. Lakialoitteen perustuu lähes yksinomaan isän oikeuksien puolustamiseen. Lakialoitteessa puhutaan isälle koituvasta elatusvelvollisuudesta taakkana sekä perintöoikeudesta, jota ei voi testamentillakaan kiertää. Lapsen biologinen isä voi lakialoitteen mukaan paljastua missä vaiheessa tahansa, joten määräajoille ei isän oikeuksien vuoksi lakialoitteen mukaan ole perusteita.¹³³

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28.1 §:n (1.1.1734/4) mukaan laillinen este on sairauden tai yleisen liikenteen keskeytymisen vuoksi syntynyt este, jonka vuoksi asianosainen ei pysty kannetta nostamaan. Muissa tilanteissa tuomioistuimien tutkii, voidaanko asianosaisen esittämä este hyväksyä lailliseksi perusteeksi. Saman lain 2 momentin mukaan myös asianosaisen oikeudenkäyntimiehellä voi olla laillinen este asiassa, jos hän ei ole voinut saada toista asiamiestä sijaistamaan itseään riittävän ajoissa.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:1984-II-95 kanne jätettiin tutkimatta, sillä kannetta ei ollut nostettu viiden vuoden määräajassa eikä asianosaisena ollut mies ollut

---

¹³² LA 13/2020 vp, s. 1.

¹³³ LA 13 /2020 vp, s. 1

esittänyt isyyslaissa tarkoitettua erittäin painavaa syytä. Vaikka lapsi oli syntynyt ennen vanhan isyyslain 1.10.1976 voimaantuloa ja asianosaisella olisi ollut ennen lain voimaantuloa määräajasta riippumaton kanneoikeus. KKO katsoi ratkaisussaan, että asiassa voidaan laskea hallitusmuodon (94/1919) 5 §:ssä säädetyn yhdenvertaisuusperiaatteen nojalla aloittaa viiden vuoden määräaika isyyslain voimaantulopäivästä, jolloin kanne olisi tullut laittaa vireille viimeistään 30.9.1981.¹³⁴ Korkeimman oikeuden aikaisempi ratkaisu KKO:1978-II-148 oli yhdenmukainen ratkaisun kanssa. Kantajalla oli ollut aihetta epäillä isyyttään jo lapsen syntymän aikoihin tai pian sen jälkeen, mutta hänen myöhemmin antamansa isyyden poissulkeva isyystutkimuslausunto ei voimassa olleen sääntelyn nojalla ollut riittävän painava syy kanteen myöhäiselle nostamiselle.¹³⁵

Asianosaisen kuoleman jälkeen vainajan oikeudenomistajien tekemään kanteeseen korkein oikeus joutui ottamaan kantaa ratkaisussaan KKO:1983-II-63. Aviomies oli teettänyt veritutkimuksen ja myöhemmin poissulkevan tutkimustuloksen isyydestä, mutta ei ollut ryhtynyt heti toimiin isyyden kumoamiseksi. Mies oli kuollessaan menettänyt isyyden kumoamista koskevan kanneoikeuden, joten hänen oikeudenomistajiensa tekemä kanne hylättiin.¹³⁶ Vanhemmuuslain 49 §:ssä on säädetty kuolleen asianosaisen kanneoikeuden lakkaamisesta. Lainkohdan mukaan kannetta vanhemmuuden kumoamiseksi ei voi nostaa sellaisen asianosaisen puolesta, joka on jo kuollut.

EIT on omissa ratkaisussaan korostanut määräaikojen olevan perusteltuja muun muassa lapsen edun, oikeusvarmuuden ja perhesuhteiden pysyvyyden näkökulmasta¹³⁷. EIT:n ratkaisussa Rasmussen v. Tanska mies oli avioitunut naisen kanssa vuonna 1966, jonka kanssa hän sai kaksi lasta, joista jälkimmäisen isyyttä hän alkoi epäillä heti lapsen syntymän jälkeen vuonna 1971. Mies ei kuitenkaan ryhtynyt heti toimiin, vaan nosti vuonna 1973 kanteen isyyden kumoamiseksi, joka ratkesi miehen päästyä sopuun lapsen äidin kanssa asiasta. Kun avioliitto päättyi eroon vuonna 1975 ja äiti vaati miestä maksamaan

---

¹³⁴ KKO:1984-II-95.

¹³⁵ KKO:1978-II-148.

¹³⁶ KKO:1983-II-63.

¹³⁷ HE 132/2021 vp, s. 11.

elatusta lapsesta, pyysi mies valitustuomioistuimelle osoittamaallaan hakemuksella lupaa saada nostaa kanne isyyden kumoamiseksi. Tanskan tuomioistuin hylkäsi vaatimuksen, sillä voimassa olleen lainsäädännön mukaan kanne isyyden kumoamiseksi tuli nostaa 12 kuukauden kuluessa siitä, kun asianosainen on saanut tietää perusteista, joilla hänellä on syytä epäillä isyytensä todenmukaisuutta sekä enintään viisi vuotta lapsen syntymästä. EIT katsoi omassa ratkaisussaan, että lapsen edun ja oikeusvarmuuden vuoksi määrääjat ovat oikeutettuja isyysasioita koskevien kanteiden nostamisessa, joten se ei muuttanut Tanskan tuomioistuimen lopputulosta.¹³⁸

Toimien vaikuttavuuden näkökulmasta keskeistä on siis sen arviointi, että asianosainen ryhtyy tarvittamaan toimiin viivytyksettä ellei asiassa ole painavaa estettä olla toimimatta heti. Voidaan siis ajatella, että kanteen nostamatta jättäminen yhtä kuin olemassa olevan tilanteen hyväksyminen, jolloin myöhemmin nostetulla kanteella ei ole samalaista painoarvoa. Tällöin esimerkiksi lapsen etu hänen tarvitsemansa huolenpidon ja elatuksen näkökulmasta saa enemmän painoarvoa.

Isyyden kumoamiskanne on nostettava niitä henkilöitä vastaan, joilla kantajan ohella on yhtäältä oikeus kanteen nostamiseen. Mikäli lapsen tunnustettu vanhempi nostaa kanteen, tulee hänen nostaa kanne sekä toista tunnustettua vanhempaa että lasta vastaan. Mikäli lapsen tunnustettu vanhempi on kuollut, on tällöin kanne nostettava kuolleen henkilön oikeudenomistajia vastaan.¹³⁹

Mikäli lapsen tunnustettu vanhempi on kanteennostaja, on tärkeää, että hän toimii ripeästi asian selvittämiseksi nostamalla kanteen ellei siihen ole perusteetonta syytä. Tämä käy ilmi hyvin EIT:n ratkaisusta Knákal v. Tsekin tasavalta, jossa mies oli tunnustanut isyytensä, vaikka oli tiennyt, ettei ole sen isä. Mies vaati isyyden kumoamista, kun hänen parisuhteensa lapsen äidin kanssa päättyi. EIT jätti hakemuksen tutkimatta myöhässä saapuneena, sillä se katsoi miehen tehneen virheellisen tunnustamisen tietoisena.

---

¹³⁸ Rasmussen v. Tanska. 8777/79 (EIT, 28.11.1984).

¹³⁹ Helin, 2016, s. 208.

Tämän lisäksi isyyden kumoaminen olisi ollut lapsen edun vastaista, kun hän olisi menettänyt toisen elättäjistään.¹⁴⁰

4.2 Kanteennostaja

4.2.1 Lapsi asianosaisena ja kanteennostajana

Lapsi voi nostaa kanteen isyyden kumoamista koskevassa asiassa ilman minkäänlaisia määräaikoja¹⁴¹. Mikäli lapsi on alle 15-vuotias, edellyttää kumoamiskanneoikeuden käyttäminen sitä, että hänelle on määrätty edunvalvoja, joka käyttää lapsen kanneoikeutta. Edunvalvojen määräämiselle pitää tämän lisäksi olla erittäin painava syy. Alle 15-vuotiaan lapsen kuulemisesta tuomioistuimessa. säädetään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983).¹⁴² Lain 15 a.1 §:n mukaan lasta voidaan kuulla henkilökohtaisesti tuomioistuimessa, mikäli lapsen mielipiteen selvittäminen ja toivomusten kuuleminen on asian ratkaisemisen näkökulmasta tarpeen ja mikäli lapsi siihen suostuu tai sitä pyytää. Alle 12-vuotiasta lasta voidaan kuulla vain, jos hänelle koidu siitä merkittävää haittaa ja kuuleminen on asian ratkaisemisen näkökulmasta välttämätöntä.

Se, että lapsi voi nostaa kanteen ilman määräaikoja, on hyvä. Lapsen tai nuoren roolissa lapsen voi olla vaikeaa hahmottaa oikeusjärjestelmää sekä tunnistaa omia oikeuksiaan sekä selvittää omaa tahdonvaltaisuuttaan oman haavoittuvan asemansa vuoksi. Lapset eivät välttämättä osaa luottaa siihen, että heidän kanteensa on voidaan ottaa vakavasti ja arvioida oikeudenmukaisesti.¹⁴³

KKO katsoi ratkaisussaan KKO:2021:41 lapsen kuulemisen tarpeelliseksi, kun asia koski edunvalvojan määräämistä isyyden kumoamiskanteen nostamiseksi, vaikka lapsi oli vasta 7-vuotias, kun äiti haki hänelle edunvalvojan määräämistä käräjäoikeudessa. KO ja

---

¹⁴⁰ Knákal v. Tsekin tasavalta. 39277/06. (EIT, 8.1.2007).

¹⁴¹ HE 132/2021 vp, s. 10.

¹⁴² HE 132/2021 vp, s. 11.

¹⁴³ Graziani, 2020, s. 134.

myöhemmin HO eivät määränneet lapselle edunvalvojaa asian käsittelyä varten. KKO kuitenkin katsoi, että asiassa on sellainen painava syy, jonka vuoksi tuolloin 10-vuotiaalle lapselle voidaan edunvalvoja määrätä. Lapsen oikeudellinen isä vastusti asiaa, mutta hänen ja lapsen läheissuhde oli hiipunut. Koska lapsella ja hänen tiedossa olevallaan biologisella oli muodostunut läheinen perhesuhde, on kanneoikeudella mahdollisuus tukea perhesiteiden kehittymistä, isyys voidaan vahvistaa lapsen ja hänen biologisen isänsä välillä.¹⁴⁴

Isyyslakia uudistettaessa otettiin lainsäädännössä huomioon 15 vuotta täyttäneen lapsen oikeus käyttää itse puhevaltaansa isyyden kumoamista ja vahvistamista koskevissa oikeudenkäynneissä. Hän voi myös halutessaan vaatia isyyden selvittämisen keskeyttämistä tai muutosta isyyden selvittämisen keskeyttämiseen. Poikkeuksellista lain uudistamisen yhteydessä oli se oikeus, joka 15–17-vuotiaalle lapselle annettiin käyttää puhevaltaansa. Kyseisen ikäisen lapsen huoltajalla ei nimittäin ole samanlaista oikeutta tehdä päätöksiä isyyttä koskevissa asioissa kuin on monissa muissa lasta koskevissa asioissa. Vaikka 15 vuoden ikäraja on huomioitu jo vuoden 1975 isyyslain esitöissä, on vuonna 2016 astunut isyyslaki tältä osin edistyneempi. Aiemman lain perustelut lähtivät siitä, että lapselle on perusteltua antaa puhevaltaa isyyden torjumista koskevissa asioissa vasta siinä vaiheessa, kun lapsi osaa perustella, ettei isyyden vahvistaminen ole hänen etunsa mukaista ja kykenee arvioimaan ”omaan henkilöönsä liittyviä seikkoja”.¹⁴⁵

EIT on pitänyt tiukkoja määräaikoja ongelmallisina niissä tilanteissa, joissa kantajana on lapsi. Muutoin EIT on puoltanut määräaikoja perhesuhteiden pysyvyyden varmistamisella ja oikeusvarmuudella.¹⁴⁶ EIT korosti ratkaisussaan Grönmark v. Suomi määräaikojen kireyden ongelmallisuutta. Kyseisessä tapauksessa asianosaisena ollut lapsi oli ollut vuoden 1975 isyyslain nojalla 7-vuotias, kun viiden vuoden määräaika lähti kulumaan ja 13-vuotias, kun se päättyi. Ilman äidin lupaa lastenvalvojalla ei ollut oikeutta nostaa

---

¹⁴⁴ KKO:2021:41

¹⁴⁵ Hakalehto, 2018, s. 128.

¹⁴⁶ Hirvelä, 2021, s. 160.

kannetta. Kun asianosainen oli siinä iässä, että pystyi kanteen nostamaan, oli määräaika jo päättynyt. Näin ollen EIT katsoi, että määräaika oli joustamaton eikä asianosaisella ollut minkäänlaisia realistisia mahdollisuuksia saada asiaansa sen asettamassa aikaikkunassa hoidettua oikeusteitse.¹⁴⁷

4.2.2 Ulkopuolinen kanteennostaja

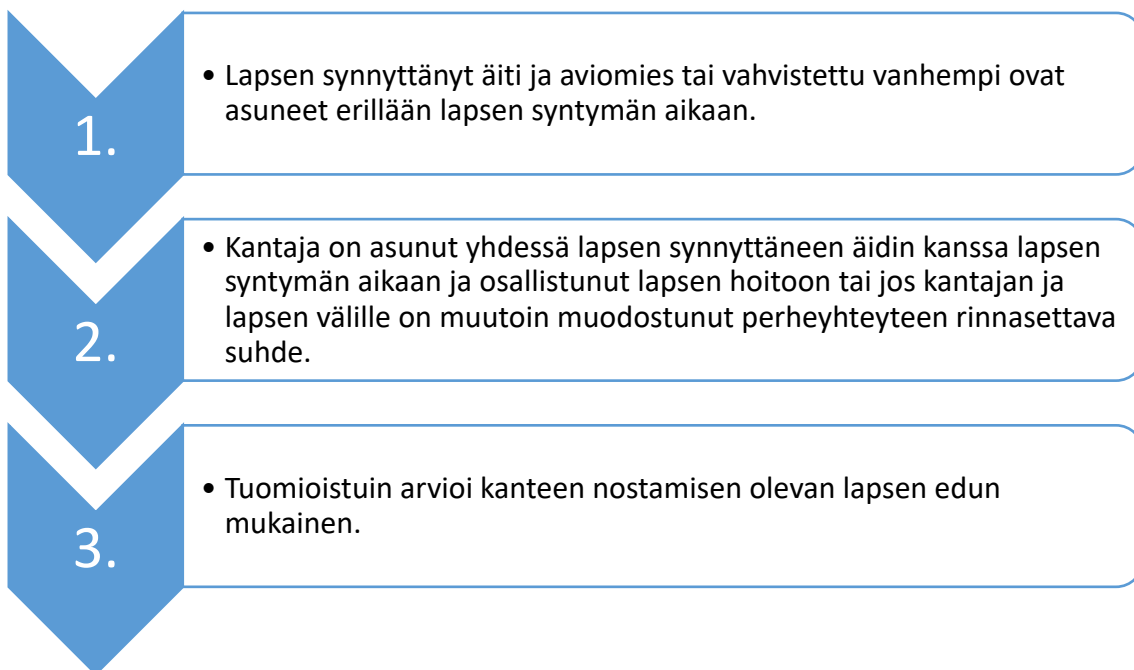
Ulkopuolinen kanteennostaja on kyseessä lähinnä sellaisissa tilanteissa, joissa oikeana isänä itseään pitävä henkilö vaatii isyyden kumoamista ja vahvistamista uudelleen. Oikeana isänä itseään pitävä henkilö voi vaatia isyyden kumoamista vain tietyissä erityistilanteissa.¹⁴⁸ Vanhemmuuslain 48.2 §:n mukaan avioliiton ulkopuolisella henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi, on oikeus nostaa kanne äidin aviomiehen tai tunnistamisen perusteella vahvistetun vanhemman vanhemmuuden kumoamiseksi, mikäli kolme sille asettua edellytystä täyttyvät samanaikaisesti.

Ensimmäinen edellytys on, että lapsen synnyttänyt äiti ja aviomies tai vahvistettu vanhempi eivät ole asuneet yhdessä lapsen syntymän aikaan. Toinen edellytys puolestaan on, että asianosainen eli kanteennostaja on asunut yhdessä lapsen synnyttäneen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja osallistunut lapsen hoitoon tai muutoin pystytään osoittamaan, että kantajan ja lapsen välille on muodostunut sellainen suhde, joka voidaan rinnastaa perhesuhteeksi. Kolmas edellytys kanteen nostamiselle on se, että tuomioistuin arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukaista.

---

¹⁴⁷ Grönmark v. Suomi. 17038/04 (EIT, 6.7.2010).

¹⁴⁸ Helin, 2016, s. 216.

Kuvio 4. Perheen ulkopuolisen henkilön kanneoikeuden edellytykset. (Vanhemmuslaki 48.2 §).

Perheen ulkopuoliselle henkilölle kanneoikeus on ollut mahdollinen vasta vuoden 2016 isyyslain voimaantulosta. Tätä ennen avioliiton sisäinen perhe oli suojattu niin, ettei ulkopuolisilla ollut mahdollisuutta puuttua isyyteen. Tällaisella ulkopuolisella henkilöllä, joka katsoi olevansa lapsen oikea isä, oli ennen lakimuutosta ainoastaan mahdollisuus pyrkiä vaikuttamaan siihen, että joku, jolla on kanneoikeus, ajaisi asiaa ja hän pystyisi siten tunnustamaan isyytensä, jos aviomiehen isyys kumottaisiin.¹⁴⁹

EIS 8. artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia perhe-elämään liittyvää kunnioitusta. Perheen ulkopuolisen henkilön kanneoikeudella voidaan katsoa olevan sellainen ulottuvuus, joka on ristiriidassa sopimuksen artiklan kanssa. Kanneoikeus voisi pahimmillaan rikkoa perhe-elämän ja lapsen ja isän välille muodostuneen perhesuhteen.¹⁵⁰ Kanneoikeuden muuttaminen on aiheuttanut keskustelua lainvalmistelun ollessa käynnissä. Kansanedustaja Kari Uotilan tekemässä lakialoitteessa ehdotettiin, että silloin voimassa

¹⁴⁹ Helin, 2016, s. 216.

¹⁵⁰ Helin, 2011, s. 28.

olleen vuoden 1975 isyyslakiin tehtäisiin muutos, jonka mukaan kanneoikeus olisi äidin, aviomiehen ja lapsen lisäksi kunnallisella lastenvalvojalla. Lakialoitetta perusteltiin lapsen edulla, kun lapselle ei pääse muodostumaan perhesuhdetta biologisen isänsä kanssa. Lakimuutoksella olisi annettu lastenvalvojan arvioinnille merkittävä painoarvoa, haluaako hän lähteä selvittämään lapsen isyyttä. Isyyden selvittämistä pidettiin lakialoitteessa ”lähes poikkeuksetta lapsen edun mukaisena”.¹⁵¹

Isyyslakia uudistettaessa on kuitenkin kiinnitetty huomioita siihen, että lastenvalvojalle annettava painoarvo isyyden selvittämisen pohtimiseen olisi kuitenkin erittäin vaikeaa. On nimittäin haastavaa ennakolta varmistua, onko isyyden selvittäminen todellisuudessa lapsen edun mukaista. Varsinkin, jos avioliiton ulkopuolisella henkilöllä ei ole perhe-elämää lapsen kanssa, on perusteluiden löytäminen isyyden selvittämiseksi kyseenalaista. Toisaalta, jos äidin ja aviomiehen perhe-elämä on rikkoutunut tai sitä ei muutoin ole, ei EIS:n 8. artiklan perhe-elämän suoja ole ristiriidassa ulkopuolisen kanneoikeuden kanssa.¹⁵²

EIT ei ole kuitenkaan omassa oikeuskäytännössään antanut suoraviivaista näkemystä siihen, onko isyysolettaman rikkominen täysin perusteltua avioliiton ulkopuolelta. Mikäli isyysolettama ei toteuta sille tarkoitettua asetelmaa perhe-elämän suojasta, oikean isän vahvistaminen voisi olla siten perusteltua.¹⁵³ EIT:n ratkaisussa Kroon v. Alankomaat oli kysymys siitä, onko EIS:n 8 artiklan perhe-elämän suojaa rikottu, kun biologinen isä ei voinut voimassa olleen sääntelyn mukaan tunnustaa isyyttään, vaikka lapsen synnyttäneen äidin aviomies ei osallistunut lapsen elämään. Tapauksessa huomionarvoista on se, että perhe-elämän suojan näkökulmasta biologinen ja sosiaalinen todellisuus oli aviomiehen oikeudellista asemaa tärkeämpi, sillä olemassaolevasta tilanteesta ei perheessä hyötynyt kukaan.¹⁵⁴

---

¹⁵¹ LA 51/2009 vp, s. 1–2.

¹⁵² Helin, 2011, s. 28–29.

¹⁵³ Helin, 2011, s. 29.

¹⁵⁴ Kroon v. Alankomaat. 18535/91. (EIT, 27.10.1994).

4.2.3 Passiivinen isä

Vanhemmuuslain säännösten nojalla pyritään siihen, että isyys ensisijaisesti vahvistettaisiin lapsen ollessa pieni. Lapsella on kuitenkin kanneoikeus, jota ei ole ajallisesti rajoitettu. Tämä tarkoittaa sitä, että kanne käräjäoikeuteen voidaan lapsen aloitteesta nostaa vielä vuosikymmentenkin kuluttua isää tai tämän oikeudenomistajia vastaan, jos isä on ehtinyt kuolla.¹⁵⁵ Mikäli isyyden osoittava näyttö on vakuuttava ja kuolleen miehen kaikki oikeudenomistajat suostuvat isyyden vahvistamiseen, voidaan se lain nojalla vahvistaa ilman oikeudenkäyntiä DVV:n päätöksellä¹⁵⁶.

Mikäli lapsi kuolee kanteen ollessa vireillä, hänen oikeudenomistajillaan ei ole oikeutta jatkaa kannetta, jolloin se jätetään tutkimatta. Vastaavasti lapsen oikeudenomistajilla ei ole hänen kuolemansa jälkeen oikeutta nostaa kannetta. Keskeinen peruste tälle on se, ettei tämä ole enää lapsen edun mukaista, vaan se voisi tietyissä tilanteissa palvella vain muiden intressejä esimerkiksi perinnön suhteen¹⁵⁷. Tapauksessa *Menéndez Garcia v. Espanja* EIT katsoi valituksen ilmeisen perusteettomaksi, kun Espanjan tuomioistuimet jättivät tutkimatta tapauksen, jossa henkilö vaati edesmenneen miehen isyyden vahvistamista, vaikka tämä ei elinaikanaan ollut aloitteellinen asian suhteen^{158, 159}.

Toisaalta isyyden kumoamista koskevissa tilanteissa lapsen kanneoikeutta koskevat erityispiirteet nousevat esille. Alle 15-vuotias lapsi ei voi itse käyttää puhevaltaansa eikä näin voi tehdä myöskään hänen huoltajansa, koska hän on useimmista tilanteista holhoustoimesta annetun lain (1.4.1999/442) 32 §:n 2 momentin mukaan esteellinen ollessaan vastapuolensa asiassa. Myöskään lastenvalvoja ei isyyden vahvistamisasioiden käsittelyn vuoksi voi liioin käyttää lapsen puhevaltaa, puhumattakaan edunvalvojasta, koska isyyden kumoamisasia on korostetusti henkilökohtainen, jolloin HolhTL 29 §:n 3

---

¹⁵⁵ Helin, 2016, s. 153, 213.

¹⁵⁶ HE 91/2014 vp, s. 47.

¹⁵⁷ HE 91/2014 vp, s. 47.

¹⁵⁸ *Menéndez v. Garcia* 21046/07 (EIT, 5.5.2009).

¹⁵⁹ Helin, 2016, s. 154–155.

momentin mukaan hänelle ei sellaista voida antaa. Ratkaisussa KKO 2002:13, 6-vuotiaalle lapselle ei myönnetty edunvalvojaa vastoin käräjäoikeuden ja hovioikeuden aiempia ratkaisuja asiassa, sillä sen katsottiin voivan olla lapsen edun vastaista¹⁶⁰.¹⁶¹

Mikäli isä on selvittämismuutoksessa haluton osallistumaan oikeusgeneettiseen isyyystutkimukseen, voidaan pakkokeinoja käyttää vasta silloin, kun isyyden vahvistamisasia on viereillä tuomioistuimessa¹⁶². Tuomioistuin voi nimittäin määrätä hankittavaksi kaikki sellainen selvitys, jonka se katsoo tarpeelliseksi saada tietoonsa asian ratkaisun näkökulmasta¹⁶³. EIT:n ratkaisukäytäntö osoittaa, ettei kolmansiä osapuolia voida pakottaa DNA-testiin, ellei siihen liity jotakin painavaa syytä. Olennaista tällaisessa tilanteessa on puntaroida kantajan oikeutta suhteessa isän intresseihin. EIT on katsonut, että henkilöllä lähtökohtaisesti on intressi saada tieto vanhempana henkilöllisyydestä, joten jos katsotaan, että DNA-testin ottaminen asiassa on ratkaisevaa, voidaan isä pakottaa testiin.¹⁶⁴

---

¹⁶⁰ KKO 2002:13.

¹⁶¹ Helin, 2016, s. 213–214.

¹⁶² HE 91/2014 vp, s. 6.

¹⁶³ Salminen, 2006, s. 88.

¹⁶⁴ Hakalehto & Toivonen, 2021, s. 159.

5 Sääntelyn kehittäminen tulevaisuudessa

5.1 Nykytilanne

Lainsäädännön uudistamista on pidetty lähtökohtaisesti tarpeellisena. Tämä käy erityisesti ilmi valiokunnan asiantuntijakuulemisista, joiden lausunnoissa toistuu lainsäädännön uudistamistarpeet. Lakien yhdistämistä pidettiin tärkeänä sääntelyn yhdenmukaisamisen näkökulmasta. Lakimuutokset eivät kuitenkaan silti vastanneet kaikkiin kysymyksiin.

Tämä käy ilmi esimerkiksi Väestöliiton jättämästä asiantuntijalausunnosta vanhemmuuslain valiokuntakuulemiseen liittyen. Lausunnossa korostetaan uuden lain olevan parannus nykytilanteeseen, mutta se ei edelleenkään ratkaise vanhemmalle merkityksellisiä vanhemmuuskysymyksiä esimerkiksi sateenkaariperheiden kohdalla. Lapsen oikeuksien toteutumiseen ja lapsen etuun tällä voi olla negatiivisia vaikutuksia, kun lainsäädäntö on jättänyt ratkaisematta tilanteita koskevan sääntelyn.¹⁶⁵

Lainsäädännön uudistamisen taustalla vaikuttaa tarve tunnistaa uudenlaisia ilmiöitä, jotka vaativat osittain uudenlaista sääntelyä tuekseen. Sääntelyn päivittäminen ei ole helppoa, sillä perheoikeudellisiin kysymyksiin liittyy moninaisia säikeitä, joita on ollut perinteisessä mielipideympäristössä haastavaa mieltää olemassa oleviksi.

Isyyttä ja äitiyttä koskeva aineellinen sääntely on ollut eri maissa pitkään hyvin yhtenäistä, sillä niiden määräytyminen oli pitkään oikeudellisesti varsin yksinkertaista. Kun eri maiden aineellinen sääntely vastaa sisällöltään toisiaan, kaventuu sovellettavan lain merkitys. Tämän vuoksi esimerkiksi Suomessa sääntely perheoikeudellisiin kysymyksiin oli vähäistä, ja siksi osin puutteellista. Tällöin kansainvälisen oikeuden merkitys saa yhä suuremman painoarvon.¹⁶⁶

---

¹⁶⁵ Väestöliiton asiantuntijalausunto, s. 3.

¹⁶⁶ Helin, 2020, s. 400.

Vastaavasti myös lapsen oikeusasemaa koskeva sääntely on tuoretta historiallisessa kontekstissa. Lapsen oikeuksien tunnustaminen edellytti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta virinnyttä keskustelua, joka myöhemmin johti esimerkiksi LOS:n voimaantuloon vuonna 1990. Lapsioikeus on saanut oman viitekehýksensä perheoikeuden rinnalla.¹⁶⁷

Isyyden kumoamista ja vahvistamista koskeviin määräaikoihin tehdyt muutokset niiden joustavuuden lisäämiseksi on saanut kannatusta eri asiantuntijoilta matkan varrella. EIT on aikaisemmin korostanut liian tiukkojen määräaikojen olevan ongelmisia, ja Suomea-kin koskevissa ratkaisuisa on painotettu määräaikojen soveltamisen mahdotto-
muutta¹⁶⁸. On niin, että lakiin kirjatut oikeussuojakeinot tulee olla kirjoitetun lain sää-
nösten nojalla sovellettavissa, jottei kenenkään oikeusturva tule loukatuksi¹⁶⁹.

Toisaalta määrääjat ovat perusteellisia niissä tilanteissa, kun niillä turvataan lapsen etua ja oikeusvarmuutta. Lapsen edun toteutumisen näkökulmasta on esimerkiksi haitallista, joissa isyys halutaan kiistää ja lapselta viedä näin toinen häntä elättävä vanhempi¹⁷⁰. On myös huomattava, että kanneoikeutta koskevien määräaikojen poistaminen lisäisi es-
pävarmuutta perhesuhteiden pysyvyyden kannalta, joka heijastuisi negatiivisella tavalla lapsen etuun¹⁷¹.

5.2 Sääntelyssä ilmeneviä kehittämistarpeita tulevaisuudessa

Kuten Väestöliiton antamassa asiantuntijalausunnossa todettiin, on uudistettu vanhemmuuslaki hyvä edistysaskel, mutta työtä on edelleen perheoikeudellisten kysymysten pa-
rissa tehtävänä. Lainsäädännön kehittämisessä tulee jatkossa huomioida vanhemmuu-
teen liittyvät uudenlaiset ilmiöt, jotka tuovat mukanaan myös haasteita. Perinteinen per-
hekäsitys muuttuu, kun vanhemmuuden määrittelyyn tulee uusia sävyjä. On tärkeää,

---

¹⁶⁷ Toivonen, 2022, luku 1.

¹⁶⁸ Viljanen, J., 2021, s. 2.

¹⁶⁹ Viljanen, J., 2021, s. 3.

¹⁷⁰ Viljanen, J., 2021, s. 3.

¹⁷¹ Viljanen, V., 2021, s. 3.

että lapsen oikeuksien huomioiminen on myös näiden ilmiöiden ja niihin liittyvien haasteiden tunnistamisen keskiössä. Kysymys isyyden vahvistamisesta on saanut rinnalleen laajemmin vanhemmuuden vahvistamiseen liittyvät kysymykset yhteiskunnallisen muutoksen seurauksena, mikä on heijastunut myös lainsäädäntömuutoksiin.

Tulevaisuudessa suhtautuminen sijaissyntytyksiin on oletettavasti tapetilla myös Suomessa. Sijaissyntytykset olivat aikaisemmin mahdollisia Suomessa, mutta ristiriitaisen sääntelyn vuoksi niistä luovuttiin ja tällä hetkellä se ei ole Suomen lainsäädännön mukaan mahdollista. Sijaissyntytyksissä ratkaistaviksi tulevat käytännöllisten seikkojen lisäksi ihmisarvoa ja etiikkaa koskevat kysymykset. Joissakin maissa sijaissynttämisen edelleen sallitaan myös kaupallisessa tarkoituksessa. Tämä on johtanut siihen, että on syntynyt niin sanottua lisääntymisturismia, jonka seurauksena vauraista maista hakeutuu ihmisiä sijaissyntytyksen salliviin maihin, jotta voivat toteuttaa järjestelyyn.¹⁷²

Kun lapsi syntyy sijaissynttysjärjestelyn avulla, haluavat järjestelyyn osallistuneet vanhemmat saada vanhemmuutensa tunnustetuiksi asuinpaikkavaltiossaan, jotta voivat palata syntyneen lapsen kanssa sinne. Ongelmaksi muodostuu se, jos asuinpaikkavaltio ei hyväksykään sijaissynttysten avulla vahvistettavaa vanhemmuutta. Tällöin lapsellinen tuominen ei myöskään sellaiseen maahan tavallisesti onnistu. Haaste on erityinen lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta, sillä hänen etuaan ei saisi jättää huomiotta.¹⁷³

Sijaissyntytykset liittyvät laajempaan kontekstiin vanhemmuuden vahvistamista koskeviin käytännön tilanteisiin, joissa haasteisiin vaikuttavia tekijöitä on vaikea tunnistaa niiden abstraktiuden vuoksi. Tuomioistuinkäsittelyssä edellytetään tällöin mahdollisimman joustavaa punnintaa, kun kyse on isyyden tunnistamiseen ja vahvistamiseen liittyvistä tekijöistä. EIT on aikaisemmin korostanut eri intressi punnitsemista siten, että niiden

---

¹⁷² Helin, 2020, s. 401–402.

¹⁷³ Helin, 2020, s. 402.

välillä olisi saavutettavissa tasapaino.¹⁷⁴ Tilanteissa voi olla myös erityisiolosuhteita, jotka tuomioistuimen on erikseen ratkaistava käsiteltävän asian näkökulmasta.¹⁷⁵

Yksi keskeinen näkökulma vanhemmuuden vahvistamista koskevaan keskusteluun liittyy avioliiton ulkopuolisen isän mahdollisuudesta saattaa lapsen huoltajuutta koskeva asia kansallisen tuomioistuimen käsittelyyn. Biologisen isän eli avioliiton ulkopuolisen henkilön oikeuksiin ei valitettavasti ole olemassa eurooppalaista konsensusta. Näin ollen EIT:n korostama laaja harkintamarginaali painottaa sitä, että myös perheen ulkopuolisella henkilöllä tulisi olla mahdollisuus EIS:n nojalla rajaton mahdollisuus saada nostaa kanne vanhemmuusasioissa. Lapsella tulee olla oikeus tietää myös todellinen isänsä.¹⁷⁶

Toisaalta asiaan liittyvillä määrärajoilla ja niitä koskeviin joustoihin on pyritty löytämään tasapaino, sillä oikeusvarmuuden edistäminen ja biologinen totuus voivat olla keskenään ristiriidassa. Epätietoisuus asioiden oikeasta laidasta on omiaan heikentämään perheen sisäisiä suhteita ja siitä syntyvä paine voi luoda kärsimystä lapselle, kun hänen vanhemmuutensa on ikään kuin avoinna.¹⁷⁷

Tulevaisuudessa lainsäädännön toteutumisen näkökulmasta on kiinnostavaa nähdä, onko lainsäädäntöön tehtyjen aikamääreiden joustavuuden osalta millaisia vaikutuksia oikeuskäytäntöön. Jos isyyttä on syytä epäillä myöhemmin, voidaan kanne nostaa viipymättä, kuitenkin vuoden kuluessa asian ilmenemisestä. Viipymättä on käsitteenä itsessään väljä, joten vuoden aikaikkunalla on selvästi tavoite parantaa oikeusvarmuutta tällaisissa tilanteissa, joissa on mahdollisuus epävarmuuden syntymiseen perhesuhteissa.¹⁷⁸

---

¹⁷⁴ Viljanen, J., 2021, s. 2.

¹⁷⁵ Viljanen, J., 2021, s. 4.

¹⁷⁶ Viljanen, J., 2021. 4–5.

¹⁷⁷ Helin, 2021, s. 8.

¹⁷⁸ Helin, 2021, s. 8.

Vanhemmuuden vahvistaminen on hyvin monisyinen kokonaisuus. Kysymys ei ole ainoastaan lapsen oikeudesta saada vanhempiansa koskeva päätös, vaan myös muilla osapuolilla on oltava prosessuaalinen oikeus saada asiansa vireille tuomioistuimissa tai viranomaisissa. EIT on korostanut, että tarvitaan punnintaa, kun pohditaan lapsen ja vanhemman välisen suhteen vahvistamista tai kyseenalaistamista.

Vaikka lapsen oikeudellinen vanhempi olisi eri kuin hänen biologinen vanhempansa, ei se itsessään ole EIS:n 8. artiklan perhe-elämän suojan vastaista. On tärkeää voida arvioida kokonaisuutta, joka heijastelee lapsen perhe-elämää tosiasiallisen perheen kautta. Asian punnitseminen edellyttää lapsen edun huomioimista erityisesti lapsen ja hänen perheensä suojaamisesta, mikä tarkoittaa silloin myös hänen laillisen isänsä huomioimista osana perhettä. Isyyden voidaan katsoa tällöin olevan huomattavasti laajempi kokonaisuus kuin vain biologinen isyys. Isyys käsitteenä ja sen ymmärtäminen laajemmassa kokonaisuudessa vaatii edelleen punnintaa.¹⁷⁹

Lapsioikeuden merkitys on myös jatkossa kyettävä ottamaan huomioon, kun lainsäädäntöön tehdään korjauksia. Haastavan asiasta tekee sen, että tutkimusten mukaan lapsen edun käsite on sisällytetty usein lakiehdotuksiin ja esityksiin, mutta sen määrittelyä tai sisältöä ei kuitenkaan avata riittävällä laajuudella. Jotta lapsen oikeuksia voidaan edistää, on tarpeen huolehtia siitä, että lapsen edun käsitettä selitetään ja avataan paremmin lainsäädäntöä uudistettaessa.¹⁸⁰

Lapsen oikeus tuntee oma alkuperänsä ymmärretään usein niin, että lapsella tulee olla oikeus tuntee hänen todelliset, biologiset vanhempansa, vaikka hänen oikeudelliset vanhempansa olisivat eri henkilöitä kuin biologiset. Silloin unohdetaan mahdollisuus kyseenalaistaa oikeudellisesti vahvistettu suhde vanhempaansa. Oikeusjärjestelmän tulee siis kyetä tunnistamaan erilaisia tilanteita vanhemmuuden kumoamista ja vahvistamista

---

¹⁷⁹ Viljanen, J., 2021, s. 7–8.

¹⁸⁰ Hakalehto, 2021, s. 2.

koskevissa tilanteissa. Tällöin vanhemmuuteen liittyvien suhteiden purkaminen ja vahvistaminen tulee olla oikeudellisesti riittävän helppoa, jotta lapsen etua ei loukata.¹⁸¹

Lapsen edun huomioiminen edellyttää jatkossakin lapsen oman näkemyksen huomioimista, jos se on vain mahdollista. Tilanteissa, joissa lapsi on vauva tai taaperoikäinen, se ei luonnollisestikaan ole mahdollista. Kaikissa muissa tilanteissa, joissa lapsi kykenee muodostamaan näkemyksen asiasta, ei lapsen iällä tai kehitystasolla ole LOS 12. artiklan mukaan merkitystä.¹⁸²

Olennaista onkin se, miten lapsen näkemys otetaan huomioon häntä koskevassa päätöksenteossa. Lapsen ikä on sidoksissa siihen, millainen painoarvo hänen mielipiteilleen tai toiveilleen käsiteltävän asian kannalta on annettava. Asian tärkeys on myös keskeinen elementti lapsen näkemyksen painoarvoa punnittaessa. Kun asia on lapsen näkökulmasta tärkeä, on lapsen näkemys kyettävä selvittämään ja huolehdittava siitä, että se tulee huomioiduksi asian ratkaisemisessa.¹⁸³ Oletusarvoista tulee olla sen, että lapsi kykenee ilmaisemaan näkemyksiään, jolloin ne on otettava huomioon lasta koskevissa asioissa. Lapsen mahdollisuutta vaikuttaa oman etunsa määrittelyyn loukataan silloin, kun hänen näkemyksiään ei selvitetä tai oteta huomioon riittävällä tavalla.¹⁸⁴

Tulevaisuuden kehittämiskohteiden näkökulmasta haasteen muodostaa yhteiskunnallinen muutos, joka tarvitsee ympärilleen lainsäädäntöä vastaamaan muuttuviin tarpeisiin vanhemmuuden vahvistamista koskevissa kysymyksiä. Sijaissynnytykset ja apilaperheet ovat vain näkyvin osa niitä kehityssuuntia, joita nykyisellään voidaan tunnistaa. Myös transsukupuolisten vanhemmuutta koskeva kysymyksenasettelu on ajankohtaista tällä hetkellä ja keskustelu asian ympärillä jatkuu varmasti myös tulevaisuudessa.

---

¹⁸¹ Hakalehto, 2021, s. 3.

¹⁸² Hakalehto, 2021, s. 4-5.

¹⁸³ Hakalehto, 2021, s. 5.

¹⁸⁴ Pekkarinen & Helander, 2021, s. 3.

Tällaisissa kysymyksissä, joissa ensisijaisesti on kyse vanhemmuuteen liittyvistä haasteista ja vanhempien oikeuksista esimerkiksi perustaa perhe tai toimia vanhempänä, voi lapsen etu jäädä sivuosaan. Sen vuoksi on tärkeää jatkossa kiinnittää erityistä huomiota lainsäädännön vaikutusarviointiin erityisesti lasten osalta sekä huolehtia siitä, ettei lapsen etu jää vain sananhelinäksi lakiesityksissä, jotka toimivat säädettävän lain pohjana. Asiantuntijoiden esittämissä lausunnoissaan valiokunnille korostuu yhteinen huoli siitä, että on vaarana, että lapsen etu jää nimenomaan sen puutteellisen käsittelyn vuoksi muiden asianhaarojen jalkoihin. Ei riitä, että asiat vain mainitaan esimerkiksi osana lainsäädännön perusteluja. Vähintään yhtä tärkeää, ellei jopa tärkeämpää on pohtia ääneen merkitystä, joka asian käsittelyllä on lapsen etuun.

6 Lopuksi

Vanhemmuuden vahvistamista koskeva lainsäädäntö on ollut uudistamisen kohteena viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kysymys erityisesti isyyden vahvistamiseen liittyvästä problematiikasta sijoittuu laajempaan kontekstiin vanhemmuuden vahvistamista koskevasta kokonaisuudesta. Uudistamisprosessissa keskeistä on ollut yhteiskunnallinen muutos ja tarve arvioida uudelleen voimassa olevaa sääntelyä uudenlaisten ilmiöiden yleistyessä. Myös kansalaisaloitteen säätäminen on tuonut mukanaan useampia lakihankkeita, joiden lähtökohtana on ollut perheoikeuteen liittyvien kysymysten käsittely. Julkinen keskustelu näiden aiheiden ympärillä on varmasti osaltansa vauhdittanut muutosta.

Olennaista perheoikeudellisten kysymysten äärellä on lapsen etu ja lapsen oikeuksien toteutuminen. On ensiarvioisen tärkeää huolehtia siitä, että heikoimmassa asemassa olevien perusoikeudet otetaan huomioduksi, kun lainsäädäntöön tehdään uudistuksia, joilla on välitön yhteys lapsiin. Vanhemmuuden vahvistamista koskevissa kysymyksissä on kyse toisaalta lapsen oikeudesta tuntea oman vanhempansa, mutta toisaalta myös oikeus nauttia sellaista hoivaa ja turvaa, jotta hän voi kehittyä omana yksilönään ainutlaatuisessa elämänvaiheessaan.

On huomattava, että lainsäädännön kehittäminen tuskin jää nyt uudistuneeseen vanhemmuslainsäädäntöön Suomessakaan. Keskustelu perheistä, muutoksista ja esiin nousevista tarpeista on edelleen ajankohtainen. Nykyhetkeä edeltäneet käännteet ovat olleet vaihe pidemmässä jatkumossa, jossa muutokset ovat olleet jatkuvia ja vaatineet lainsäätäjän ja päättäjien reagoimista tilanteeseen, jossa puutteellista sääntelyä on ollut tarvetta paikata sääntelyllä, joka turvaa lapsen edun toteutumisen häntä koskevissa asioissa.

Keskustelun kannalta jatkossa olennaista on esimerkiksi transsukupuolisten henkilöiden vanhemmuuteen ja vanhempien lukumäärään liittyvät kysymykset. Vanhemmuuden vahvistamista koskevien periaatteiden tulee jatkossa yhä paremmin soveltua näihin tilanteisiin, joissa on kyse lapsen oikeudesta vanhempiinsa. Se, että lapsella on kaksi oikeudellista vanhempaa, ei tietenkään tarkoita sitä, että hänellä olisi vain kaksi

vanhempaa. Julkinen keskustelu tulee varmasti ohjaamaan tätäkin kehitystä uudenlaiseen suuntaan, kun nähdään, millaisia vaikutuksia nykyisen lainsäädännön toteutuminen ja toimeenpano merkitsee jatkossa.

Määräaikojen merkityksestä käytiin vilkastakin keskustelua lainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Nähtäväksi jää, miten myöhempi laintulkinta osoittaa muutosten parantaneen oikeusturvaa. Erityisen mielenkiintoista on, arvioidaanko sillä olevan millaisia vaikutuksia perheisiin ja siten eritoten lapsiin. Keskustelu varmasti jatkuu ja tulokset näemme myöhemmin. Siitä huolimatta tarvitaan edelleen tehdä töitä sen eteen, jotta lapsen etu toteutuu yhä paremmin tulevaisuuden muuttuvassa ympäristössä uudenlaisten kysymysten ja haasteiden edessä.

Lähteet

Kirjallisuuslähteet

Aarnio, A. (1989). *Laintulkinnan teoria*. WSOY.

Ferguson, L. (2014). Not Merely Rights for Children but Children's Rights: The theory Gap and the Assumption of the Importance of Children's Rights. Teoksessa M. Freeman (toim.), *Future of Children's rights* (s. 50–81). Brill. Vaatii käyttöoikeuden]. Noudettu 26.2.2023 osoitteesta <https://ebookcentral-proquest-com.proxy.uwasa.fi/lib/tritonia-ebooks/reader.action?docID=1901130&ppg=56>

Graziani, L. (2020). Access to Justice: A Fundamental Right for All Children. Teoksessa T. S. Liefgaard & J. Sloth-Nielsen (toim.), *United Nations Convention on the Rights of the Child* (s. 125–141). Good Press. [Vaatii käyttöoikeuden]. Noudettu 20.2.2023 osoitteesta <https://ebookcentral-proquest-com.proxy.uwasa.fi/lib/tritonia-ebooks/detail.action?docID=1901130>.

Hakalehto, S. (2016). Lapsen edun arviointi korkeimman oikeuden perheoikeudellisissa ratkaisuisissa. *Defensor Legis* 3/2016, s. 427–445. [Vaatii käyttöoikeuden]. Noudettu 23.11.2021 osoitteesta https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/defensor_legis/16565.pdf

Hakalehto, S. (2018). *Lapsioikeuden perusteet*. Alma Talent.

Hakalehto, S. & Toivonen, V. (2021). Johdatus lapsen oikeuksiin perheessä. Teoksessa S. Hakalehto ja V. Toivonen (toim.), *Lapsen oikeudet perheessä* (s. 20–69). Kauppa-kamari.

- Heiskanen, A. (2013, 25. tammikuuta). Isyyden määräytyminen – Kansainvälinen vertailu. *Oikeusministeriö: Selvityksiä ja ohjeita*. Noudettu 27.2.2023 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-272-9>
- Helin, M. (2011). Arviomuistio isyyslain uudistamistarpeista. *Oikeusministeriö: Selvityksiä ja ohjeita 37/2011*. Noudettu 27.2.2023 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-144-9>
- Helin, M. (2016). *Isyyslaki*. Talentum Pro.
- Helin, M. (2020). Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus (2., uudistettu painos.). Alma Talent Oy.
- Hirvelä, P. (2021). Lapsen oikeudellista asemaa perheessä koskevaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöä. Teoksessa S. Hakalehto & V. Toivonen (toim.), *Lapsen oikeudet perheessä* (s. 152–202). Kauppakamari.
- Hirvonen, A. (2011). *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Noudettu 23.11.2021 osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/225264/hirvonen_mitka_metodit.pdf?sequence=1
- Kilkelly, U. (2003). The right to respect for private and family life: A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights. *Human Rights handbooks, No. 1*. Strasbourg: Council of Europe. Directorate General of Human Rights, Euroopan neuvosto.
- Linnanmäki, K. (2019). *Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa: Lapsioikeutta, sovitteluteoriaa ja empiriaa yhdistävä tutkimus*. Alma Talent.
- Mikkola, T. (2012). *Kansainvälinen lapsioikeus*. Talentum.

Nieminen, L. (2013). *Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe* (1. painos.). Talentum.

Oikeusministeriö (2018, 19. huhtikuuta). *Äitiyslaki voimaan huhtikuussa 2019*. Noudettu 25.4.2022 osoitteesta <https://oikeusministerio.fi/-/aitiyslaki-voimaan-huhtikuussa-2019>

Pajulammi, H. (2014). *Lapsi, oikeus ja osallisuus* [väitöskirja, Lapin yliopisto]. Helsinki. Edita

Salminen, S. (2006). Isyyden kumoaminen – aviomiehen kanneoikeus. *Oikeustieto* 5/2006, s. 10–13. [Vaatii käyttöoikeuden]. Noudettu 25.11.2021 osoitteesta: <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/oikeustieto/4695.pdf>

Salminen, S. (2006). Keinoalkuisen lapsen oikeusasema. Teoksessa L. Lehtonen (toim.), *Bio-oikeus lääketieteessä* (s. 81–124). Edita. [Vaatii käyttöoikeuden]. Noudettu 29.4.2022 osoitteesta: <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/kirjat/5538.pdf>

Schwenzer, I. (2007). *Tension between legal, biological and social conceptions of parentage*. Intersentia. Noudettu 15.11.2021 osoitteesta: https://edoc.unibas.ch/4898/3/20110922162251_4e7b44bb7073bPDFA7.pdf

Suomen YK-liitto (2011). *YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus*. Noudettu 1.5.2022 osoitteesta https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/lapsen_oikeudet_paino.pdf.

Toivonen, V. (2022). Oikeudellistunut hyvinvointi – Esimerkkinä lapsen hoiva, huolenpito ja kasvatus. Teoksessa V. Toivonen, A. Mäki-Petäjä-Leinonen, E. Nykänen & M. Aalto-Heinilä (toim.), *Hyvinvointioikeus: Kirjoituksia oikeudesta ja hyvinvoinnista*. Kauppakamari. [Vaatii käyttöoikeuden]. Noudettu 22.1.2023 osoitteesta <https://kauppakamaritieto-fi.proxy.uwasa.fi/ammattikirjasto/teos/hyvinvointioikeus->

2022#kohta:Oikeudellistunut((20)hyvinvointi((20)((2013))((20)esimerk-
kin((e4))((20)lapsen((20)hoiva,((20)huolenpito((20)ja((20)kasvatus:(2((20)Mo-
derni((20)lapsioikeus((20)ja((20)hyvinvointioikeudellinen((20)tutkimus((20)

Uuskallio, A. (2017). Vanhemmuuden määrittely ja siihen liittyvät ihmisoikeusongelmat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta. *Helsinki Law Review*, 11(1), s. 6–25. [Vaatii käyttöoikeuden]. Noudettu osoitteesta 27.4.2022 <https://www.edilex-fi.proxy.uwasa.fi/hlr/174170001.pdf>

Valtioneuvoston kanslia (2013, 29. tammikuuta). *EIT:ltä tuomio yksityiselämän suojaa koskevassa asiassa*. Noudettu 10.1.2022 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/-/eit-lta-tuomio-yksityiselaman-suojaa-koskevassa-asiassa>

YK:n lapsen oikeuksien komitea (2003, 3. lokakuuta). *General Comment No. 5: General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6)*. Noudettu 4.1.2023 osoitteesta https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CRC%2FC%2F7%2FRev.1&Lang=en

YK:n lapsen oikeuksien komitea (2006, 20. syyskuuta). *General Comment No. 7: Implement child rights in early childhood*. Noudettu 4.1.2023 osoitteesta https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CRC%2FC%2F7%2FRev.1&Lang=en

Oikeuskäytäntö

KKO:2021:41

KKO:2020:3

KKO:2002:13

KKO:1984-II-95

KKO:1983-II-63

KKO:1987-II-148

Boyle v. Yhdistynyt kuningaskunta. 16580/90 (EIT, 28.2.1994).

E.B. v. Ranska. 43546/02 (EIT, 22.1.2008).

Grönmark v. Suomi. 17038/04 (EIT, 6.7.2010).

Hämäläinen v. Suomi. 37359/09 (EIT, 16.7.2014).

Kerkhoven, Hinke & Hinke v. Alankomaat. 15666/89 (EIT, 19.5.1992).

Knákal v. Tsekin tasavalta. 39277/06. (EIT, 8.1.2007).

Kroon v. Alankomaat. 18535/91. (EIT, 27.10.1994).

Menéndez v. Garcia 21046/07 (EIT, 5.5.2009).

Pajic v. Kroatia. 68453/13 (EIT, 23.5.2016).

Rasmussen v. Tanska. 8777/79 (EIT, 28.11.1984).

X ja muut v. Itävalta. 19010/07 (EIT, 19.2.2013).

X, Y ja Z v. Yhdistynyt kuningaskunta. 21830/90 (EIT, 22.4.1997).

Virallislähteet

Hakalehto, M. (2021). Asiantuntijalausunto HE 132/2021 vp LaV 9.11.2021.

Hallituksen esitys eduskunnalle eräksi avioliittolain muutoksen edellyttämiksi lainmuutoksiksi. HE 65/2015 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 91/2014 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. HE 189/2022 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. HE 91/2014 vp.

Helin, M. (2021). Asiantuntijalausunto HE 132/2021 vp LaV 20.10.2021.

Koivuranta, E. (2021). Asiantuntijalausunto HE 132/2021 vp Lav 19.10.2021.

Lakialoite laiksi isyyslain 44 §:n kumoamisesta. LA 13/2020 vp.

Lakialoite laiksi isyyslain 44 §:n kumoamisesta. LA 21/2021 vp.

Lakialoite laiksi isyyslain 22 ja 34 §:n muuttamisesta. LA 51/2009 vp.

Pekkarinen, E. & Helander, M. (2021). HE 132/2021 vp LaV 22.10.2021.

Valiokunnan mietintö LaVM 1/20189 vp – KAA 3/201

Viljanen, J. (2021). Asiantuntijalausunto HE 132/2021 vp PeV 10.11.2021.

Viljanen, V. (2021). Asiantuntijalausunto HE 132/2021 vp PeV 10.11.2021.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. A 16.8.1991, SopS 60.

Muiden maiden säännökset

Föräldrabalk (1949:381). Sveriges Riksdag. Ruotsi. Noudettu 25.2.2023 osoitteesta https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381

Lov om barn og foreldre (barnelova) (LOV-1981-04-08-7). Lovdata. Norja. Noudettu 25.2.2023 osoitteesta <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7>